

ძალადობის პრევენციის ეროვნული სტრატეგია (სამუშაო ვერსია)

I. ძალადობის პრევენცია	4
1. ძალადობის პრევენციის საჭიროება	4
2. სტრატეგიის მიზანი	6
3. ძალადობის არსი და გამომწვევი/ხელშემწყობი ფაქტორები	7
3.1. ძალადობის არსი	7
3.2. ძალადობის გამომწვევი მიზეზები და ხელშემწყობი ფაქტორები	8
4. ძალადობის პრევენციის ძირითადი სფეროები	10
5. ოჯახში ძალადობის პრევენცია	10
5.1. ოჯახში ძალადობის პრევენციის გამოწვევები	10
5.1.1. ოჯახში ძალადობის პრობლემის არსი	11
5.1.2. ოჯახში ძალადობის გამომწვევი მიზეზები და ხელშემწყობი ფაქტორები	12
5.2. ოჯახში ძალადობის პრევენცია სწავლების მეშვეობით	14
5.3. ოჯახში ძალადობის პრევენციის სხვა საშუალებები	15
5.4. მსხვერპლთა დაცვისა და რეაბილიტაციის ღონისძიებები	16
5.5. ოჯახში მოძალადეთა რეაბილიტაცია	18
5.6. ოჯახში ძალადობის პრევენციის ღონისძიებები სამართალდამცავი და სხვა სტრუქტურების საქმიანობის ეფექტიანობის ასამაღლებლად	19
6. სკოლაში ძალადობის პრევენცია	21
6.1. ძალადობის კუთხით სკოლაში არსებული გამოწვევები	21
6.1.1. სკოლაში ძალადობის გამომწვევი მიზეზები	21
6.1.2. სკოლის ფუნქცია ძალადობის პრევენციის კუთხით	22
6.1.3. სასკოლო მედიატა განათლების სისტემაში	24
6.2. ადგილობრივი თვითმმართველობის როლი	25
7. ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობის პრევენცია	26
7.1. ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობის კუთხით არსებული გამოწვევები	26
7.2. ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობის სახეები და გამომწვევი მიზეზები	26
7.3. ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობის პრევენციისთვის გასატარებელი ღონისძიებები	27
7.3.1. სახელმწიფო სტრუქტურების როლი	28
7.3.2. ადგილობრივი თვითმმართველობების როლი	29

7.3.3. საზოგადოების როლი.....	29
II. ძალადობის პრევენციის ძირითადი მექანიზმები.....	30
1. ძალადობის პრევენცია სამოქალაქო განათლების გზით.....	30
1.1. სამოქალაქო განათლების პრინციპები.....	30
1.2. სამოქალაქო განათლების მიზნები	31
1.3. სამოქალაქო განათლების ფორმები.....	31
1.4. სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ინსტიტუტების ჩართულობა.....	32
1.4.1. ვერტიკალური დონე.....	32
1.4.2. ჰორიზონტალური დონე	33
1.5. ოჯახის როლი სამოქალაქო განათლებაში	34
1.6. სწავლების პროცესის ინტერაქტიული წარმართვა	35
1.7. სამოქალაქო განათლების ორგანიზაციული უზრუნველყოფა	36
2. ძალადობის პრევენცია მედიაციის განხორციელების გზით.....	37
2.1. საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო.....	37
2.2. საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო.....	38
2.3. საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო...40	
2.4. საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო	40
2.5. სპორტისა და ახალგაზრდობის საქმეთა სამინისტრო.....	41
2.6. საქართველოს სახალხო დამცველი	42
2.7. მედიაციის განვითარების კუთხით განსახორციელებელი ღონისძიებები	42
3. ძალადობის პრევენცია რეაბილიტაცია– რესოციალიზაციის გზით.....	44
III. დამოკიდებულების პრობლემა.....	46
1. დამოკიდებულების პრობლემა, როგორც ძალადობის ხელშემწყობი გარემოება, მისი პრევენცია	46
2. დამოკიდებულების გამომწვევი გარემოებები	47
3. დამოკიდებულების სახეები	48
3.1. ალკოჰოლის მოხმარება	48
3.2. აზარტული თამაშები	49
3.3. ინტერნეტდამოკიდებულება.....	50
3.4. დამოკიდებულება ნარკოტიკებსა და სხვა ფსიქოაქტიურ ნივთიერებებზე.....	51
4. რისკგუფები	52

5.	დამოკიდებულების პრევენციის ძირითადი მიმართულებები	53
5.1.	საგანმანათლებლო-საკონსულტაციო პრევენცია	54
5.2.	ადგილობრივი რესურსის გამოყენება და გამოცდილების გაზიარება.....	55
5.3.	სპორტული ორგანიზაციების და ცნობადი სახეების როლი და ჩართულობა.....	56
5.4.	საინფორმაციო კამპანია მედიაში	57
6.	კვლევა და შეფასება.....	57
	დასკვნა.....	58

I. ძალადობის პრევენცია

1. ძალადობის პრევენციის საჭიროება

ძალადობა წარმოადგენს სახელმწიფოსა და საზოგადოების წინაშე მდგარ ურთულეს სოციალურ და სამართლებრივ პრობლემას. ძალადობა აფერხებს ცალკეული ინდივიდისა და მთლიანად საზოგადოების განვითარებას, ამასთან, იგი წინააღმდეგობაში მოდის ადამიანის უფლებების დაცვისა და სახელმწიფოს ძალის მონოპოლიის პრინციპთან. შედეგად, ძალადობა მიმდევრად აისახება ინდივიდთა პიროვნულ და პროფესიულ პერსპექტივებზე, ასევე, ქვეყანაში არსებულ ზოგად კრიმინოგენულ მდგომარეობასა და სახელმწიფოში ინდივიდის დაცულობის ხარისხზე. ძალადობას გააჩნია თავისი ფსიქოლოგიური და სოციალური ასპექტები, გამომწვევი/ხელმშემწყობი ფაქტორები, რომელიც სხვადასხვა ქვეყანასა და საზოგადოებაში მსგავსად ვლინდება. ამავე დროს, სხვადასხვა ქვეყანაში პრობლემა განსხვავებულ სახეს და მასშტაბს ღებულობს საზოგადოებრივი ცხოვრების თავისებურებებიდან და განვითარების პროცესებიდან გამომდინარე.

საქართველოს ისტორიის ბოლო ორი ათწლეული ურთულესი საშინაო და საგარეო გამოწვევებით აღინიშნა. კონფლიქტებმა და სოციალურმა სიდუხჭირემ ხელი შეუწყო კრიმინალისა და ძალადობის მატებას. ამ ზოგადმა პროცესებმა განაპირობა საზოგადოებაში მორალური წარმოდგენების და ღირებულებების რელატივირება. იკლო ურთიერთნდობამ, ემპათიის და სხვისი ინდივიდუალიზმის პატივისცემის უნარმა. ამის საპირისპიროდ, საზოგადოება მრავალი ძალადობრივი ფაქტის მომსწრე გახდა. სახელმწიფოს არ გააჩნდა უნარი და მზაობა, გამკლავებოდა ძალადობის გამოვლინებებს და ხელი შეეწყო საზოგადოებაში არამძალადობრივი თანაცხოვრების კულტურის ჩამოყალიბებისთვის.

დამოუკიდებელი საქართველოს ჩამოყალიბების საწყის ეტაპზე სახელმწიფო ინსტიტუტები იმდენად კორუმპირებული და სუსტი იყო, რომ წესრიგის უზრუნველყოფის საქმეში კრიმინალური „ავტორიტეტები“ გადამწყვეტ როლს თამაშობდნენ. სახელმწიფომ, 2003 წლის შემდეგ, მართვის სადავეები ხელში აიღო, რაც მოგვიანებით ე.წ. „ნულოვანი ტოლერანტობის“ პოლიტიკის გატარებაში გამოვლინდა. ეს უკანასკნელი ხშირად კანონის უზენაესობისა და სამართლიანობის ფარგლებს სცილდებოდა და ადამიანის პატივისა და ღირსების შემლახველ ქმედებებში აისახებოდა. სახელმწიფო თავად გადაიქცა

მოძალადედ და შედეგად ჩამოყალიბდა ძალმომრეობაზე დამყარებული პოლიციური სახელმწიფო სისტემა.

2012 წლიდან, ხელისუფლებამ სახელმწიფოებრივი მიდგომა შეცვალა. კრიმინალის შემცირება არ ხდება უკანონობის, ძირითადი უფლებების არათანაზომიერი შეზღუდვის ხარჯზე. საზოგადოებრივი წესრიგის უზრუნველყოფის პოლიტიკა პირველ რიგში მიმართულია არა რეპრესიაზე, არამედ პრევენციაზე.

ცხადია, რომ მხოლოდ პოლიციური რესურსით ძალადობასთან და კრიმინალთან ბრძოლა საკმარის ძალისხმევას არ წარმოადგენს. მნიშვნელოვანია ძალადობის გამომწვევი/ხელშემწყობი ფაქტორების ანალიზი, მის შემცირებაზე ყურადღების გამახვილება, საზოგადოებრივი აზრის გაჯანსაღებაზე ზრუნვა და შესაბამისი სამართლებრივი კულტურის ჩამოყალიბება.

ოჯახში ძალადობის, მკვლელობების, ფიზიკური ანგარიშსწორების, ჰომოფობიის თუ აგრესიის სხვა გამოხატულებები უარყოფითად ისახება საზოგადოების ნორმალურ განვითარებაზე, მისი წევრების მშვიდობიან თანაცხოვრებასა და, შესაბამისად, დემოკრატიულ ღირებულებებზე დაფუძნებულ წესრიგზე.

შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე, **საჭიროა სახელმწიფოს ერთიანი კოორდინირებული მიდგომის შემუშავება** ძალადობის გრძელვადიანი პრევენციის უზრუნველსაყოფად, სახელმწიფო და საზოგადოებრივი რესურსის კონსოლიდაციის გზით. აუცილებელია ძალადობის პრევენციის არსებული მექანიზმების შეფასება, მათი ეფექტიანობის გაზრდა და ახალი მექანიზმების დანერგვა. მოცემული დოკუმენტი – ძალადობის პრევენციის ეროვნული სტრატეგია (შემდგომში სტრატეგია) წარმოადგენს სახელმწიფოს პრევენციული პოლიტიკის ნაწილს და გამოხატავს სახელმწიფოს მზაობას–უპასუხოს გამოწვევებს, რომლებიც დღევანდელ საზოგადოებაში არსებობს. იგი ასახავს სამომავლო ხედვას, თუ როგორ უნდა განხორციელდეს ძალადობის პრევენცია სახელმწიფოს და საზოგადოებრივი ინსტიტუტების თანამონაწილეობით. სტრატეგია სისტემაში აქცევს იმ ძირითად მიმართულებებს, რომელიც მიზნის მისაღწევად იქნება განსაზღვრული და ექვემდებარება შემდგომ დაკონკრეტებას სამოქმედო გეგმის მეშვეობით.

სტრატეგია ეფუძნება ადამიანის უფლებების უზენაესობის პრინციპს და ორიენტირებულია ადამიანზე, როგორც მთავარ ღირებულებაზე სახელმწიფოში. სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ორგანიზაციების ერთობლივი ძალისხმევით წარსამართი კონკრეტული პრევენციული ღონისძიებები ემყარება თანასწორობისა და დისკრიმინაციის აკრძალვის პრინციპებს და უზრუნველყოფს პროაქტიულ მიდგომას ძალადობასთან ბრძოლის საქმეში.

სტრატეგია გამომდინარეობს პრევენციის ზოგადი კონცეფციიდან, რომლის თანახმად, საფრთხე უნდა დაიძლიოს მისი წარმოშობის წყაროსთანავე და მაქსიმალურად შემცირდეს საფრთხის რეალიზების ალბათობა. პრევენციის მიზნის მისაღწევად გასატარებელი აქტივობები წარმოადგენილია პრევენციის როგორც პირველი (საგანმანათლებლო და ცნობიერების ამაღლებისაკენ მიმართული აქტივობები), ისე მეორე (კონკრეტული რისკფაქტორების მიმართ) და მესამე (რეაბილიტაცია–რესოციალიზაცია) დონის ღონისძიებების სახით.

2. სტრატეგიის მიზანი

სტრატეგიის მიზანს წარმოადგენს ქვეყანაში ძალადობის პრევენცია და გრძელვადიანი პერსპექტივით პრევენციის ძირითადი მიმართულებების განსაზღვრა. აღნიშნულმა მიზანმა უნდა უზრუნველყოს ქვეყნის მასშტაბით ძალადობის ფაქტების შემცირება, ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლის გაძლიერება, სახელმწიფოსა და საზოგადოების აქტიური ჩართულობის გზით. ძალადობის პრევენციის მიზანი, თავის მხრივ, შედეგობრივად უზრუნველყოფს დემოკრატიულ ტოლერანტულ საზოგადოებაში ინდივიდის ჰარმონიულ განვითარებას და ძლიერი, პასუხისმგებლობის მქონე სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბებას. აღნიშნული, საბოლოოდ, განამტკიცებს სამართლებრივი სახელმწიფოს ღირებულებებს და „კარგი მმართველობის“ („Good Governance“-ის) განხორციელების წინაპირობაა. სტრატეგია, ძალადობის ეფექტიანი პრევენციის მიზნის მისაღწევად, ასევე გამოკვეთს კავშირებს, რომელიც არსებობს სამოქალაქო აქტივობის ნაკლებობას (რომელიც დიდწილად განათლების დეფიციტურობით (მათ შორის სამოქალაქო განათლების) არის გამოწვეული), დამოკიდებულების პრობლემას და ძალადობის წარმოშობის რისკებს შორის. ამასთან, დამოკიდებულების პრობლემა თავად ხდება სამოქალაქო აქტივობის შემცირების მიზეზი.

ძალადობრივი გარემო კი, საბოლოოდ, ნეგატიურ გავლენას ახდენს საზოგადოების განვითარებაზე.

სტრატეგია ძალადობის პრევენციის მიზნის მისაღწევად ეფუძნება ევროპულ და საერთაშორისო სტანდარტებს, ასევე წამყვანი ევროპული ქვეყნების გამოცდილებას. აღნიშნულის გათვალისწინებით, ძალადობისგან თავისუფალი ცხოვრების წესის უზრუნველყოფა შესაძლებელია მხოლოდ კონკრეტული ღონისძიებების დაყრდნობით გრძელვადიან მექანიზმებზე.

3. ძალადობის არსი და გამომწვევი/ხელშემწყობი ფაქტორები

ძალადობის პრევენციისა ეფექტიანი განხორციელებისთვის აუცილებელია, განისაზღვროს თავად ძალადობის არსი და მისი გამომწვევი მიზეზები.

3.1. ძალადობის არსი

ძალადობა შეიძლება იყოს ინტერპერსონალური ხასიათის, როდესაც სახეზეა მოძალადესა და მსხვერპლს შორის ასიმეტრიული, სიტუაციურად განპირობებული ან ზოგადად არსებული უთანასწორო მდგომარეობა. ძალადობა შეიძლება უკავშირდებოდეს როგორც ერთჯერადად განხორციელებულ ქმედებას, ასევე წარმოადგენდეს დროში განგრძობად პროცესს.

აღნიშნული შეიძლება გამოვლინდეს ფიზიკური და ფსიქოლოგიური ძალადობის ფორმით. ფიზიკური ძალადობა შეიძლება გამოიხატოს სხეულის დაზიანებაში, თავისუფლების აღკვეთაში, სხვისი სიცოცხლის ხელყოფასა და გარკვეული ნივთის განადგურებაში. ფსიქოლოგიურ ძალადობას წარმოადგენს შეურაცხყოფა, მუქარა, დამცირება და დისკრიმინაცია. ფიზიკური და ფსიქოლოგიური ძალადობის გვერდით, სამართლებრივი აქტები ცალკე გამოყოფს ეკონომიკურ, სექსუალურ ძალადობას, იძულებას და უგულვებელყოფას. მეტად აქტუალური და პრობლემური საკითხია სექსუალური ძალადობა, როგორც ქალთა და ბავშვთა, ისე – სხვა სპეციფიკური ჯგუფების მიმართ.

ამასთან, ძალადობა შეიძლება იყოს პირდაპირი ან არაპირდაპირი ხასიათის. პირდაპირია ძალადობა, როდესაც კონკრეტული მოძალადე უშუალოდ მსხვერპლზე ახდენს ფიზიკურ ან/და ფსიქო-ემოციურ ზემოქმედებას. გლობალურ, საზოგადოებრივ კონტექსტში კი ძალადობრივი გარემო ქმნის არაპირდაპირ, ე.წ. სტრუქტურულ ძალადობას, რომელიც გულისხმობს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ზეგავლენის მოხდენისა და ძალთა გადანაწილების უთანასწორო სისტემას. აღნიშნული ვლინდება როლების ტრადიციულ გაგებასა და გენდერულ უთანასწორობაში, აგრეთვე, სოციალური იერარქიის გარკვეული ფაქტორების გათვალისწინებაში საზოგადოებრივი სტრუქტურების ფორმირებისას. აღნიშნულს ადგილი აქვს მაშინ, როდესაც ცალკეულ ინდივიდებსა თუ ჯგუფებს (მათ შორის ქალებს, უმცირესობას მიკუთვნებულ პირებს და ა.შ.) ხელოვნური ბარიერები ექმნებათ საზოგადოებაში ინტეგრირების გზაზე.

შესაბამისად, ძალადობა შეიძლება განიმარტოს, როგორც ნებისმიერი აქტი, რომელიც ფიზიკურ, სექსუალურ ან ფსიქოლოგიურ ტრავმას აყენებს ან შეუძლია მიაყენოს მსხვერპლს, მათ შორის ასეთ ქმედებასთან დაკავშირებული მუქარა, თავისუფლების იძულებითი ან თვითნებური აღკვეთა, განურჩევლად იმისა, ის ხდება საზოგადოებრივ თუ პირად სფეროში.

3.2. ძალადობის გამომწვევი მიზეზები და ხელშემწყობი ფაქტორები

ძალადობას (იქნება ეს ოჯახში ძალადობა ქალთა, ბავშვთა და ოჯახის სხვა წევრების მიმართ, ძალადობა სკოლაში, ძალადობრივი ქმედებები ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში) გააჩნია თავისი გამომწვევი მიზეზები და ხელშემწყობი ფაქტორები. უპირველეს ყოვლისა, აუცილებელია ამ მიზეზთა დადგენა და შემდეგ მათი გადაჭრის გზების განსაზღვრა, რათა პრობლემა ეფექტურად იყოს დაძლეული. აღნიშნული მიზეზები და ფაქტორები, ბუნებრივია, არა ცალ-ცალკე, არამედ ერთმანეთთან ან სხვა ფაქტორებთან თანხვედრაში წარმოადგენენ ძალადობის წარმომშობ/ხელშემწყობ გარემოებებს. ამ ფაქტორების ჩამონათვალი არ არის ამომწურავი, რაც მიუთითებს პრობლემის კომპლექსურობას.

ძალადობის უმთავრესი მიზეზია პირის სურვილი, დომინირებდეს და კონტროლი განახორციელოს მასზე დამოკიდებულ (ან მის მიერ ასეთად

მიჩნეულ) ადამიანებზე. ძალადობრივი გამოვლინებების რისკი გვხვდება სხვადასხვა გარემოში, მათ შორის იმ პირთა მიმართ, რომელნიც მოძალადესთან მიმართებაში იმყოფებიან სიტუაციურად ანდა სხვა ფაქტორით განპირობებულ უთანასწორო მდგომარეობაში. იმ გარემოსა და ჯგუფებში, რომლებსაც ახასიათებთ დაუცველობა და სოციალიზაციის ნაკლებობა, მსხვერპლის როლში ხშირ შემთხვევაში გვევლინებიან ქალები, ბავშვები, შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირები და მოხუცები, რომელთა უთანასწორო მდგომარეობა აადვილებს მათზე ძალადობის განხორციელებას, ამასთან, ძალადობა შეიძლება გამოიხატოს როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი ფორმით.

ძალადობის გამომწვევ/ხელშემწყობ ერთ-ერთ ფაქტორს წარმოადგენს ქვეყანაში არსებული სოციალური ვითარება: პრობლემები დასაქმების ბაზარზე, ახალგაზრდების ინტელექტუალური და შრომითი პოტენციალის რეალიზების არასათანადო გარემო და ფინანსური დამოუკიდებლობის დაბალი ხარისხი, სერვისებზე დაბალი ხელმისაწვდომობა, ბავშვებისთვის სახლის გარეთ სათამაშო სივრცის ნაკლებობა, საოჯახო საქმეებში ქალის ტრადიციული როლის დომინირება. აღნიშნული ქმნის გარემოს, რომელიც ახდენს ადამიანის მატერიალურ და ემოციურ გადატვირთვას და ვლინდება ძალადობრივ გამოვლინებებში. ამასთან, სოციოლოგიასა და ფსიქოლოგიაში არ დგინდება პირდაპირი კავშირი მძიმე სოციალურ გარემოში ინდივიდის ჩამოყალიბებასა და მის ანტისოციალურ ქმედებებს შორის. კვლევები გვიჩვენებს, რომ ძალადობრივი ქმედებები სოციალური კეთილდღეობის მქონე ოჯახთა წარმომადგენლების მხრიდანაც ვლინდება. შესაბამისად, არაძალადობრივი ქცევის სწავლება თანაბრად ესაჭიროება საზოგადოების ყველა სემენტს, რაშიც სახელმწიფომ თავისი როლი უნდა შეასრულოს ოჯახის, სკოლის და სხვა საზოგადოებრივი ინსტიტუტების გვერდით, მათ ფუნქციებში ჩარევის გარეშე.

ძალადობის ხელშემწყობ ფაქტორს წარმოადგენს გენდერული უთანასწორობა, ალკოჰოლზე, ნარკოტიკებზე, აზარტულ თამაშებსა და ინტერნეტზე დამოკიდებულება, ინდივიდის ნაკლები ჩართულობა საზოგადოების ცხოვრებაში, აქტიური მოქალაქეობის იდეის დეფიციტი საზოგადოებაში.

4. ძალადობის პრევენციის ძირითადი სფეროები

ქვეყანაში არსებული გამოწვევებიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია სტრატეგიამ მოიცვას ძალადობის პრევენციის ყველა ის მიმართულება, რომელიც საზოგადოებისთვის განსაკუთრებით აქტუალურია. ასეთი მიმართულებებია ოჯახში ძალადობის, სკოლაში ძალადობისა და ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობის პრევენცია შესაბამისი მექანიზმებით. აღნიშნულს წარმოადგენს სამოქალაქო განათლება, მედიაცია და რეაბილიტაცია–რესოციალიზაციის კონკრეტული პრევენციული მექანიზმები. სტრატეგია ასევე განიხილავს დამოკიდებულებას, როგორც საზოგადოებისა და სახელმწიფოს მნიშვნელოვან პრობლემას, რომლის პრევენციის გარეშე ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლა ვერ იქნება ეფექტიანი. სტრატეგია ითვალისწინებს როგორც უკვე არსებული ღონისძიებების ეფექტიანობის ამაღლებას, ისე ძალადობის პრევენციის ახალი აქტივობების განხორციელებას სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ინსტიტუტების თანამონაწილეობით.

სტრატეგია ცალკე არ გამოყოფს კონკრეტულ რისკჯგუფებს სკოლამდელ სააღმზრდელო დაწესებულებებში, სახელმწიფო მზრუნველობაში განთავსებულ ბავშვთა, ქუჩაში მცხოვრებ და მომუშავე ბავშვთა, მოხუცების, შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე, უმცირესობას მიკუთვნებულ და სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში მყოფი პირების სახით. თუმცა, სტრატეგიის მიერ განსაზღვრულ პრევენციის ძირითად მიმართულებებში, ბუნებრივია, აღნიშნული რისკჯგუფები მოიაზრება და მათზე ვრცელდება პრევენციის კონკრეტული მექანიზმები პასუხისმგებელი უწყებების შესაბამისი აქტივობების განხორციელების გზით, სამოქმედო გეგმის შესაბამისად.

5. ოჯახში ძალადობის პრევენცია

5.1. ოჯახში ძალადობის პრევენციის გამოწვევები

ოჯახში ძალადობა წარმოადგენს ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების შელახვას და თანამედროვე საზოგადოების ერთ–ერთი ურთულესი სოციალური და სამართლებრივი გამოწვევაა. უკანასკნელ პერიოდში, საქართველოში გამოვლენილმა ოჯახური ძალადობის არაერთმა შემთხვევამ

და მკვლელობის ფაქტმა დაადასტურა, რომ პრობლემა მჭიდრო კავშირშია ქალთა მიმართ ძალადობასთან და უარყოფითად აისახება ოჯახის ნებისმიერი წევრის პიროვნულ და პროფესიულ პერსპექტივებსა და მთლიანად საზოგადოების ნორმალურ განვითარებაზე. ოჯახში ძალადობის შემთხვევები ხდება როგორც დაბალი სოციალური მდგომარეობის, ასევე ეკონომიურად ძლიერ და უზრუნველყოფილ ოჯახებში. შესაბამისად, ამ კომპლექსური პრობლემის დაძლევა მოითხოვს აქტიურ ძალისხმევას და გრძელვადიანი ღონისძიებების განხორციელებას სახელმწიფოს და სამოქალაქო სექტორის მხრიდან.

ოჯახში ძალადობის გამოწვევებზე საპასუხოდ სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს ოჯახური ძალადობის შემთხვევებზე ეფექტიანი რეაგირება. სამართალდამცავებს არ აქვთ უფლება ოჯახში ძალადობის ფაქტები მიიჩნიონ ნაკლებადმნიშვნელოვნად და არ უზრუნველყონ მათი თანასწორი დაცვა. სახელმწიფო მოხელეებს კანონით განსაზღვრული ვალდებულების არაჯეროვანი შესრულების შემთხვევაში უნდა დაეკისროთ შესაბამისი პასუხისმგებლობა.

ოჯახში ძალადობის კუთხით არსებულ გამოწვევებზე რეაგირებისთვის ყველა შესაბამისი უწყება, თავისი კომპეტენციის ფარგლებში, კოორდინირებულად უნდა იყოს წარმოდგენილი. ოჯახში ძალადობის პრევენციის ღონისძიებების უფრო მეტად ეფექტიანი განხორციელება უნდა უზრუნველყონ: საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრომ, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრომ, საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრომ, საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სამინისტრომ, საქართველოს იუსტიციის სამინისტრომ, საქართველოს პროკურატურამ და სასამართლო ორგანოებმა. ამასთან, საჯარო სექტორთან ერთად, აქტიური როლი უნდა შეასრულონ არასამთავრობო ორგანიზაციებმა, მედიასაშუალებებმა, რელიგიურმა კონფესიებმა და სხვა საზოგადოებრივმა ინსტიტუტებმა, რომლებიც საზოგადოებაში გარკვეული ავტორიტეტით სარგებლობენ.

5.1.1. ოჯახში ძალადობის პრობლემის არსი

ოჯახში ძალადობის არსი შესაძლებელია დახასიათდეს გარკვეული კრიტერიუმების მეშვეობით: ძალადობის დროს ითრგუნება ადამიანის ნება,

შელახულია მისი ხელშეუხებლობა, ღირსება და თავისუფლება— მისი ბუნებითი უფლებები (თავისუფლების და ბედნიერებისაკენ სწრაფვის ფუნდამენტური უფლებები); ამასთან, ოჯახში ძალადობის დროს ადგილი აქვს ძალთა დისბალანსს, უთანასწორობას (მაგ., გენდერულ უთანასწორობას); ძალადობის მეშვეობით მოძალადე ესწრაფვის მსხვერპლზე ძალაუფლებისა და კონტროლის შესაძლებლობის მოპოვებას; ძალადობის შედეგები შესაძლებელია გამოვლინდეს ფიზიკური, ეკონომიკური და ფსიქოლოგიური ზიანის სახით, რაც სავალალოა პირის მენტალური, რეპროდუქციული, სქესობრივი სიჯანსაღის თვალსაზრისით. განსაკუთრებით მძიმე შედეგები გააჩნია ოჯახში ძალადობას ბავშვის ფსიქიკასა და ნორმალურ განვითარებაზე იმ შემთხვევის ჩათვლით, როდესაც ძალადობის ობიექტი უშუალოდ ბავშვი არ არის, თუმცა იგი მოწმე ხდება ძალადობრივი გამოვლინებებისა.

ოჯახში ძალადობას აქვს ფარული და არაერთჯერადი, განგრძობადი ხასიათი, რაც მას განასხვავებს ძალადობის სხვა შემთხვევებისგან. ოჯახში ძალადობა ხშირად დაფარულია საზოგადოებისგან, ვინაიდან ძალადობა ხორციელდება ოჯახის წევრის ან წევრების მიერ ოჯახის სხვა წევრის/წევრების მიმართ და მის შესახებ ინფორმაცია ხშირ შემთხვევაში დახურულ სივრცეში რჩება.

ოჯახში ძალადობის შემთხვევაში საქმე გვაქვს მის სხვადასხვა გამოვლინებასთან, რომელიც შესაბამისად ასახულია ქართულ კანონმდებლობაში: ფიზიკური აგრესია, ფსიქოლოგიურ-ემოციური ზეწოლა, სექსუალური და ეკონომიკური ძალადობა, იძულება და უფლებებლყოფა. ოჯახში ძალადობის თანმხლებ გარემოებას ხშირად წარმოადგენს გენდერული უთანასწორობა და სოციალური ნორმები, რომლებიც გამოიყენება ტრადიციული როლების განსამტკიცებლად. ამასთან, გენდერული ნიშნით ძალადობა ხორციელდება როგორც ქორწინებაში მყოფი პირების შემთხვევაში, ასევე, ქორწინების გარეშე გრძელვადიანი ან მოკლევადიანი ინტიმური ურთიერთობების პირობებში. ამასთანავე, ძალადობა შესაძლოა განხორციელდეს ყოფილი პარტნიორის მიერ, ურთიერთობის დასრულების შემდგომ პერიოდშიც.

5.1.2. ოჯახში ძალადობის გამომწვევი მიზეზები და ხელშემწყობი ფაქტორები

ოჯახში ძალადობას გააჩნია სხვადასხვა ხელშემწყობი, მაპროვოცირებელი ფაქტორები, თუმცა ოჯახში ძალადობის უმთავრესი მიზეზი არის ოჯახის

ერთი წევრის (მოდალადე) მიზანი, ოჯახის მეორე წევრზე (მსხვერპლი) მოიპოვოს ძალაუფლებისა და კონტროლის შესაძლებლობა.

ოჯახში ძალადობის ხელშემწყობი ფაქტორები უმთავრესად გავლენას ახდენს ძალადობის ხარისხზე და წარმოადგენს ძალადობის მაპროვოცირებელ გარემოებას. ოჯახში ძალადობის ხელშემწყობი მაპროვოცირებელი ფაქტორები შეიძლება იყოს კულტურული, ეკონომიკური, სამართლებრივი თუ პოლიტიკური ხასიათის:

- გენდერული უთანასწორობა ქალსა და კაცს შორის, ამ უკანასკნელის სასარგებლოდ;
- ქალის და მამაკაცის წინასწარ განსაზღვრული როლები;
- ტრადიციული წარმოდგენა ოჯახში მამაკაცის დომინანტური როლის შესახებ;
- წარმოდგენები მამაკაცის, როგორც მესაკუთრის შესახებ;
- წარმოდგენა, რომ ოჯახი არის გარე კონტროლის მიღმა არსებული კერძო სფერო;
- ნაადრევი ან/და იძულებითი ქორწინება;
- სამართალდამცველების არასენსიტიური დამოკიდებულება გენდერზე დამყარებული ძალადობრივი ფაქტების მიმართ;
- ძალადობის გაგება პრობლემის გადაჭრის მიღებულ მეთოდად. მაგ., მშობლები, შესაძლოა, ასეთ ქმედებებს აღიარებენ ბავშვის აღზრდის საუკეთესო საშუალებად;
- წარსულში (ბავშვობაში) განცდილი ძალადობა (ოჯახში თუ აღმზრდელით დაწესებულებაში), რის გამოც შემდგომში შესაძლებელია თავადაც გახდნენ მოძალადეები;
- ალკოჰოლის ჭარბი მოხმარება და ნარკოტიკულ ნივთიერებებზე დამოკიდებულება;
- ქალის ეკონომიკური დამოკიდებულება მამაკაცზე, რის გამოც, შესაძლოა, ქალი მაინც დარჩეს მოძალადე მამაკაცთან ერთად;
- შრომითი და ინტელექტუალური პოტენციალის რეალიზების არასათანადო შესაძლებლობები შრომის ბაზარზე;
- განათლების ხელმისაწვდომობის ნაკლებობა;
- მამაკაცის მიერ მეუღლის მზარდი ეკონომიკური აქტივობის და დამოუკიდებლობის საფრთხედ აღქმა;
- სამართლებრივი ცნობიერების დაბალი დონე; ქალთა ნაკლები წარმოდგენა პოლიტიკურ სისტემაში, ბიზნესში, სამართალდამცავ ორგანოებსა თუ სხვა სფეროებში, განსაკუთრებით, ხელმძღვანელ

თანამდებობებზე. აღნიშნული იწვევს მათ იდენტიფიცირებას მხოლოდ ოჯახის ნაწილად და არა დამოუკიდებელ, საჯარო სივრცეში აქტიურ ინდივიდად.

5.2. ოჯახში ძალადობის პრევენცია სწავლების მეშვეობით

ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და აღმოფხვრისთვის უმნიშვნელოვანესია ადრეული პრევენცია, რაც გულისხმობს მოქალაქის პიროვნებად ჩამოყალიბების ეტაპზე მისი შეგნების ფორმირებისთვის სწორი მიმართულების მიცემას. ცხადია, აღნიშნული მიზნის მისაღწევად საჭიროა ყველა იმ უწყების თანაბარი ჩართულობა, რომელთა არსებობა/ფუნქციონირება პირდაპირ უკავშირდება მოზარდის განვითარებას. შესაბამისად, საჭიროა:

- სკოლამდელი ასაკის ბავშვებისა და სკოლის მოსწავლეთა საადმინისტრაციულ და საგანმანათლებლო დაწესებულებებში არამძალადობრივ ქცევაზე ორიენტირებული პროგრამების შემუშავება/დანერგვა; აღნიშნული პროგრამების საფუძველზე, პედაგოგების გადამზადება და კვალიფიკაციის ამაღლება;
- სკოლის მოსწავლეთათვის სამოქალაქო ღირებულებების სწავლება, მათში ეფექტური კომუნიკაციის უნარების განვითარება, კონფლიქტის მშვიდობიანი გზებით მოგვარებისა და კომპრომისის მიღწევის მეთოდების ჩათვლით.
- მოსწავლეთათვის ოჯახში ძალადობის შესახებ სპეციალური კურსის შეთავაზება არაფორმალური განათლების ფარგლებში, რომლის მიზანი იქნება მათი უფლებებისა და პასუხისმგებლობების სწავლება, სხვისი ინდივიდუალიზმის პატივისცემის უნარის განვითარება. აგრეთვე, ინფორმაციის მიწოდება არასრულწლოვანთა აღზრდასა და სწავლებასთან დაკავშირებით მშობლების ან მათი უფლებამონაცვლეების კანონმდებლობით გათვალისწინებულ ვალდებულებებთან დაკავშირებით;
- მოსწავლეებმა, როგორც ფორმალური, ისე არაფორმალური განათლების ფარგლებში უნდა მიიღონ ცოდნა გენდერული თანასწორობის, რეპროდუქციული ჯანმრთელობის და თანასწორუფლებიანი პარტნიორობის შესახებ, როგორც პირად ურთიერთობებში, ასევე

შვილების აღზრდის საკითხში. თვალსაჩინოდ უნდა წარმოჩნდეს ძალადობრივი კონფლიქტების ალტერნატიული, კომპრომისული მოგვარების გზები. ამგვარად, მოსწავლეები უნდა მოემზადონ მომავალი არაძალადობრივი და სტერეოტიპებისგან თავისუფალი ოჯახური ცხოვრებისთვის;

- მნიშვნელოვანია, რომ სკოლებში მშობლებისთვის მოეწყოს სემინარები (თუნდაც მშობელთა კრების ფორმატში), სადაც მშობლებს მიაწვდიან ინფორმაციას (მაგ. სკოლის ფსიქოლოგები) ოჯახში ძალადობის თემაზე, განსაკუთრებით ბავშვების ფსიქიკაზე მისი მავნე ზემოქმედების შესახებ. მშობლებს უნდა განემარტოთ, რომ ბავშვების ჯანმრთელობა ზიანდება იმ შემთხვევაშიც, როდესაც ძალადობა უშუალოდ მათზე არ ხორციელდება და ისინი მხოლოდ მსგავსი ქმედებების მოწმენი არიან.

5.3. ოჯახში ძალადობის პრევენციის სხვა საშუალებები

- გარდა სწავლებისა, არსებობს ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და სხვა მრავალი საშუალება. მისი სწორად განსაზღვრა და გამოყენება უდიდესი მნიშვნელობის მქონეა ოჯახში ძალადობის პრობლემის გადაჭრის საქმეში. ამასთან, ოჯახში ძალადობის პრობლემის წინააღმდეგ ბრძოლა უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სახელმწიფოს ზოგადი ეკონომიკური და სოციალური პოლიტიკის რაციონალურად წარმართვის მეშვეობით. მნიშვნელოვანია, რომ პასუხისმგებელი უწყებების ბაზაზე ფუნქციონირებდეს ფსიქოლოგიურ–საკონსულტაციო სამსახურები, რომელიც კონცენტრირებული იქნება ზოგადად წყვილთა კონსულტირებასა და თერაპიაზე;
- ოჯახში ძალადობის პრევენციის უმნიშვნელოვანეს ასპექტს წარმოადგენს ბავშვის ფიზიკური დასჯის დაგმობა (შესაბამისი საერთაშორისო აქტების მოთხოვნების გათვალისწინებით). საჭიროა მშობლების ინფორმირება და ცოდნის ხარისხის ამაღლება იმის შესახებ, რომ ბავშვის ფიზიკური დასჯით შეუძლებელია ბავშვის სრულფასოვანი განვითარება და აღმზრდელობითი მიზნების მიღწევა. ამ შეგნების ჩამოყალიბებაში სასკოლო აქტივობების გარდა მნიშვნელოვანია მედიის როლი შესაბამისი ვიდეორგოლების, გადაცემებისა თუ სიუჟეტების მეშვეობით. მნიშვნელოვანია, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების როლი, რომლებიც

ინსტიტუციურად ყველაზე ახლოს დგანან რიგითი მოქალაქეების ცხოვრებასა და პრობლემებთან;

- აუცილებელია საინფორმაციო კამპანიის შემდგომი წარმართვა საზოგადოებრივი ცნობიერების ასამაღლებლად. აღნიშნული სპეციალიზებული უნდა იყოს ცალკეული სოციალური თავისებურებების გათვალისწინებით. ეს თავისებურებები შეიძლება იყოს რეგიონული, რელიგიური, ეთნიკური, უმცირესობისადმი კუთვნილების თუ სხვა ინდივიდუალური ფაქტორები. კამპანიის განხორციელებაში კი, საჯარო სექტორთან ერთად, აქტიური როლი უნდა შეასრულოს არასამთავრობო ორგანიზაციებმა, რელიგიურმა და სხვა საზოგადოებრივმა ორგანიზაციებმა;
- მიზანშეწონილია მედიაკამპანიის აქტიური წარმოება, რომლის დაგეგმვისას მნიშვნელოვანია მიმდინარე ფაქტების ადეკვატური შეფასება;
- მნიშვნელოვანია შეტყობინებისა და მასზე პირველადი რეაგირების მარტივი, სანდო და ეფექტიანი მექანიზმის შექმნა- ერთიანი საინფორმაციო, თანამშრომლობითი ქსელის ჩამოყალიბება ყველა მონაწილე ორგანიზაციის ჩართულობით;
- საჭიროა შემთხვევათა კოდირების და აღრიცხვის ელექტრონული რუკის შექმნა, სადაც დაინტერესებულ მხარეებს შეუძლიათ მიიღონ ინფორმაცია მომხდარი შემთხვევების რაოდენობის, მათი გეოგრაფიული განაწილების და მათი გამოძიებისა თუ სხვა ტიპის რეაგირების სტატუსის შესახებ.

იზოლაციის დაძლევის და ცნობიერების ამაღლების პარალელურად, პრევენციის მნიშვნელოვან კომპონენტს წარმოადგენს სამართალდამცავი სტრუქტურებისადმი მოქალაქეთა ნდობის და პარტნიორული ურთიერთობის გაღრმავება. აუცილებელია, რომ სამართალდამცველთა დამოკიდებულება გენდერული თანასწორობის მიმართ, ასევე, ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და მასზე რეაგირების დროს სენსიტიური იყოს. აუცილებელია საზოგადოების მომზადება პრობლემის აღიარებიდან თანამშრომლობამდე, რომლის მისაღწევად სამართალდამცავი სტრუქტურების აქტივობის გვერდით მნიშვნელოვანია, ასევე, სამოქალაქო სექტორის ძალისხმევა.

5.4. მსხვერპლთა დაცვისა და რეაბილიტაციის ღონისძიებები

- მნიშვნელოვანია პასუხისმგებელი უწყებების მიერ კონტროლის გაძლიერება მსხვერპლთა დაცვის დროებითი ღონისძიებების შემდგომი ეფექტიანი განხორციელების უზრუნველსაყოფად. დიდი მნიშვნელობა ენიჭება შემაკავებელი და დამცავი ორდერების ყველა რელევანტურ შემთხვევაში გამოცემას, შემაკავებელი/დამცავი ორდერით გათვალისწინებული მოძალადისგან მსხვერპლის, მასზე დამოკიდებული პირის დაცვის ზომების განხორციელების მონიტორინგის სისტემის ეფექტიანობას;
- აუცილებელია სახელმწიფო და არასამთავრობო ორგანიზაციებმა ერთობლივად გააძლიერონ მიზანმიმართული პოლიტიკა მსხვერპლის მხარდასაჭერად. ამის მიღწევა შესაძლებელია მათთვის ძალადობის შესახებ ცნობიერების ასამაღლებელი საგანმანათლებლო კურსების, ასევე, შრომის ბაზრის მოთხოვნის შესაბამისი კონკურენტული პროფესიების შესწავლის ორგანიზებით. ამგვარად ხელი შეეწყობა მსხვერპლთა დამოუკიდებლობას და ძალადობისგან თავისუფალ გარემოში ცხოვრებას;
- მნიშვნელოვანია მომზადდეს ძალადობის მსხვერპლთა რეაბილიტაციის კონცეფცია, რომელიც შესაბამისი სარეაბილიტაციო პროგრამების მეშვეობით უზრუნველყოფს მსხვერპლთა ფსიქოლოგიურ და სოციალურ-ეკონომიკურ რეაბილიტაციას;
- მნიშვნელოვანია ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა რეფერალური მექანიზმის ეფექტიანობის გაზრდა. ამისათვის საჭიროა ჩართული უწყებების თანამშრომელთა (სამართალდამცველების, სკოლის მანდატურების, პედაგოგებისა და ადმინისტრაციის წარმომადგენლების, ექიმების (სოფლის ექიმების), სოციალური მუშაკებისა და მართლმსაჯულების სისტემის მოხელეთა) ერთობლივი გადამზადება;
- საჭიროა მომზადდეს საკანონმდებლო ცვლილებების პროექტი ოჯახში ძალადობის ფაქტებზე მოწმეთა დაკითხვისა და მათ თაობაზე მონაცემების დაცვის სპეციფიკის შესახებ (მოძალადეთა მხრიდან მათი იდენტიფიცირების თავიდან აცილების გათვალისწინებით);
- უნდა განისაზღვროს ადგილობრივი თვითმმართველობის მონაწილეობის შესაძლებლობა და ფორმები ოჯახში ძალადობასთან ბრძოლის საქმეში (შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებების განხორციელების საფუძველზე). არასამთავრობო სექტორთან და ცენტრალურ ხელისუფლებასთან ერთად მნიშვნელოვანია პრევენციაზე

ორიენტირებული მუნიციპალური ინიციატივების დამუშავება და მხარდაჭერა;

- უნდა განხორციელდეს, ასევე, ოჯახში არასრულწლოვანზე (ბავშვზე) ძალადობის წინააღმდეგ არსებული საკანონმდებლო ნორმების ანალიზი და მომზადდეს შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებები და განისაზღვროს პრაქტიკული ღონისძიებები ოჯახში ბავშვზე ძალადობის ფაქტების ადრეული გამოვლენის ხელშესაწყობად.

5.5. ოჯახში მოძალადეთა რეაბილიტაცია

ოჯახში ძალადობის პრევენციისა კუთხით, მნიშვნელოვანია, აგრეთვე, მოძალადეთა ქცევის შეცვლა/ რეაბილიტაცია.

- 2011 წლის 1 ივნისს, მთავრობის მიერ დამტკიცდა ოჯახში მოძალადეთა რეაბილიტაციის კონცეფცია; მოძალადეთა რეაბილიტაციის კონცეფციის მიზანია მოძალადეთა დამოკიდებულებებისა და ქცევის შეცვლისაკენ მიმართული ღონისძიებების შემუშავება (მათ შორის სავალდებულო სწავლების კურსი), მათი დანერგვისა და გატარების ხელშეწყობა, მათ შორის იმ პირებისათვის, რომლებიც სასჯელს იხდიან ან იმყოფებიან პირობითი მსჯავრის ქვეშ იმ ქმედების გამო, რომელიც უკავშირდება მათ მიერ ოჯახში ძალადობის ფაქტების ჩადენას. აღნიშნულის საფუძველზე განხორციელდა მნიშვნელოვანი საკანონმდებლო ცვლილება სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში (ამოქმედდება 2015 წლის პირველი სექტემბრიდან), რომელიც ითვალისწინებს ოჯახური დანაშაულის შემთხვევაში – ძალადობრივი დამოკიდებულებისა და ქცევის შეცვლაზე ორიენტირებული სავალდებულო სწავლების კურსის გავლას.
- მოძალადეთა რეაბილიტაცია, საბოლოო ჯამში, ზემოქმედებას მოახდენს ოჯახის წევრთა უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვის, მათი ძალადობისგან თავისუფალი ცხოვრების და ოჯახის ერთიანობის უზრუნველყოფაზე; სხვა ქვეყნების წარმატებული მაგალითების საფუძველზე, მიზანშეწონილია შემუშავდეს მოძალადეთა რეაბილიტაციის სამოქმედო გეგმა, რომელიც თანხვედრაში იქნება საქართველოს კულტურულ და სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობასთან.

5.6. ოჯახში ძალადობის პრევენციის ღონისძიებები სამართალდამცავი და სხვა სტრუქტურების საქმიანობის ეფექტიანობის ასამაღლებლად

სამართალდამცავებს არ აქვთ უფლება ოჯახში ძალადობის ფაქტები მიიჩნიონ ნაკლებადმნიშვნელოვნად და არ უზრუნველყონ მათი თანასწორი დაცვა ეფექტიანი რეაგირების მეშვეობით. ამისათვის აუცილებელია სამართალდამცავთა საქმიანობის მონიტორინგის გაძლიერება. ამ მიზნით:

- მოსახლეობაში სამართალდამცავი სტრუქტურების საქმიანობისადმი ნდობის გასაღრმავებლად, საჭიროა გაგრძელდეს პოლიციელების კვალიფიკაციის ასამაღლებელი კურსები. კურსის მოდული, სამართლებრივ საკითხებთან ერთად, ორიენტირებული უნდა იყოს გენდერული ნიშნით და ბავშვის მიმართ ჩადენილი ძალადობისა და დანაშაულებისადმი სამართალდამცავთა მიდგომის შეცვლაზე. სამართალდამცველთა დამოკიდებულება გენდერული თანასწორობის მიმართ, ასევე, ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და მასზე რეაგირების დროს სენსიტიური იყოს;
- იქიდან გამომდინარე, რომ შინაგან საქმეთა სამინისტრო არის ორგანო, რომელიც პირველი ახდენს რეაგირებას ოჯახში ძალადობის ფაქტზე, გადამწყვეტია, პოლიციელს გააჩნდეს რისკების შეფასებისთვის საჭირო უნარები და ინსტრუმენტები. ამ მიზნით, სასურველია საერთაშორისო პრაქტიკის შესწავლა და შეფასების მეთოდების დანერგვა. ეფექტიანობის გაზრდის მიზნით, შესაძლებელია შეფასების ინსტრუმენტების შემუშავებისას გათვალისწინებულ იქნას სხვადასხვა თემის კულტურული, ეთნიკური, რელიგიური და სოციალური თავისებურებები. ამ გზით გაადვილდება ძალადობაში მონაწილე მხარეებთან კომუნიკაციის დამყარება და რეალობის დადგენა;
- ოჯახში ძალადობის შემთხვევებზე ადეკვატური რეაგირების მიზნით, სასურველია სამართალდამცავთათვის ამოქმედდეს სტანდარტული სამოქმედო პროცედურები (SOP), რომელიც სავალდებულო იქნება არა მარტო პოლიციელებისთვის, აგრეთვე პროკურატურის შესაბამისი თანამშრომლებისთვის. აღნიშნული დოკუმენტის არსებობა თავიდან აგვარიდებს ორი სხვადასხვა უწყების წარმომადგენლების არაერთგვაროვან მიდგომებს ოჯახში ძალადობის დანაშაულთან

დაკავშირებით. პოლიციელთათვის დამატებით უნდა შემუშავდეს ოჯახში ძალადობის ფაქტებზე რეაგირების სახელმძღვანელო ინსტრუქცია, რომელშიც გათვალისწინებული იქნება არა მხოლოდ ძალადობის შემთხვევებზე პოლიციელის მიერ კანონმდებლობით გათვალისწინებული პროცედურების ჩატარების ტექნიკა, აგრეთვე ინციდენტში მონაწილე ძალადობის მსხვერპლისა და მოძალადის იდენტიფიკაციის, ძალადობის ფორმების დადგენის და გადაწყვეტილების მიღებისათვის საჭირო ურთიერთშეთანხმებული მტკიცებულებების მოპოვების მეთოდიკა. ამასთან ერთად, აღნიშნულ ინსტრუქციაში უნდა აისახოს ის რეკომენდაციები, რომლებიც უკავშირდება შემაკავებელი ან დამცავი ორდერებით გათვალისწინებული ღონისძიებების შესრულებაზე პოლიციელის მიერ ზედამხედველობის/მონიტორინგის განხორციელებას;

- ოჯახში ძალადობის პრევენციის არსებული სამართლებრივი მექანიზმების ეფექტიანობის ასამაღლებლად, მიზანშეწონილია, გამარტივდეს შემაკავებელი ორდერის სასამართლოს მიერ დამტკიცების პროცედურა. არსებული ბიუროკრატიული პროცედურების არსებობა აფერხებს ოჯახში ძალადობის მსხვერპლისა და მოწმეების თანამშრომლობას სამართალდამცავებთან. საერთაშორისო პრაქტიკის შესაბამისად აღნიშნული პროცედურის გამარტივების შემთხვევაში, გადაისინჯება პოლიციელის მიერ შემაკავებელი ორდერით გათვალისწინებული ღონისძიებების გამოყენების კანონიერების შემოწმების საკითხი და მნიშვნელოვნად გაძლიერდება შიდაუწყებრივი კონტროლი მათ გამოცემასთან დაკავშირებით. გარდა ამისა, აღნიშნული ღონისძიებით სასამართლო ხელისუფლებას გამოუთავისუფლდება მნიშვნელოვანი რესურსი;
- ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და მასზე ეფექტიანი რეაგირების მონიტორინგი ორიენტირებული უნდა იყოს სამართალდამცავთა კონკრეტული ქმედების შეფასებასა და არსებული ხარვეზების გამოსწორებაზე. აგრეთვე, მნიშვნელოვანია დადგეს კონკრეტული სამართალდამცავის შესაბამისი პასუხისმგებლობის საკითხი, გატარებული ღონისძიების არაადეკვატურობის, დაკისრებული მოვალეობის არაჯეროვანი შესრულების თუ სხვა სამართალდარღვევის შემთხვევაში.

6. სკოლაში ძალადობის პრევენცია

ძალადობასთან ბრძოლის ნებისმიერი სამოქმედო გეგმა, უპირველეს ყოვლისა, ახალგაზრდა თაობაში გაჩენილი აგრესიის პრევენციას ემსახურება. განსაკუთრებით მწვავედ დგას სკოლის ასაკის ახალგაზრდებში არსებული ძალადობის პრობლემა, შესაბამისად, დიდი ყურადღება უნდა დაეთმოს სკოლებში ძალადობის პრევენციას.

6.1. ძალადობის კუთხით სკოლაში არსებული გამოწვევები

სკოლა ერთგვარი ფორუმია საზოგადოებასა და ახალ თაობას შორის დიალოგისთვის. მისი მეშვეობით სახელმწიფოს მნიშვნელოვანი წვლილის შეტანა შეუძლია ძალადობის პრევენციაში. ახალგაზრდა მათ შორის სკოლამ უნდა მოამზადოს თანამედროვე საზოგადოებაში არსებულ კონფლიქტურ გარემოებებთან გასამკლავებლად. ამისათვის აუცილებელია იმ ხარვეზების აღმოფხვრა, რომლებიც დღეს ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში გვხვდება.

ძალადობისა და აგრესიის მიმართ ქმედითი ღონისძიებები უნდა გატარდეს სკოლის შიგნით არსებული მედიაციისა და სხვა აღმზრდელობითი რესურსის გამოყენებით. ამ გზით უნდა მოხდეს სკოლის ადმინისტრაციის, მასწავლებელთა და მოსწავლეთა პასუხისმგებლობის გაზრდა და სკოლის აღმზრდელობითი ფუნქციის ხელახალი გააზრება.

6.1.1. სკოლაში ძალადობის გამომწვევი მიზეზები

სკოლაში ძალადობის, ისევე როგორც ზოგადად ძალადობის ძირითადი გამომწვევი მიზეზია პირის (მომალადე) სურვილი, დომინირებდეს და კონტროლი განახორციელოს მეორე ინდივიდზე (მსხვერპლი). სკოლაში ძალადობა არ ვლინდება მხოლოდ ფიზიკური ძალის გამოყენებაში. ძალადობის გამოხატვის ფორმებს წარმოადგენს: ერთმანეთის მიმართ უხეში თუ გამომწვევი ტონი და გამონათქვამები (ადამიანის ღირსების შემლახველი დამამცირებელი, შეურაცხმყოფელი სიტყვების და მუქარის თანხლებით); ვანდალური გამოვლინებები (საჯარო ნივთების დაზიანება); ე.წ.

ბულინგი/მოზინგი (ხანგრძლივი ფიზიკური და ფსიქიკური ძალადობა ერთი ინდივიდის ან ჯგუფის მხრიდან მეორე ინდივიდზე, რომელსაც არ შეუძლია თავის დაცვა კონკრეტულ სიტუაციაში. ვლინდება, ასევე, შეურაცხყოფაში, მუქარასა და დისკრიმინაციაში). საგანგაშოა შემთხვევა, როდესაც ძალადობა მომდინარეობს სკოლის ადმინისტრაციის წარმომადგენელთა მხრიდან. ხაზგასმას საჭიროებს, გენდერული უთანასწორობის ნიადაგზე გამოვლენილი ძალადობის ფაქტები.

სკოლაში ძალადობას ხშირად თან სდევს სკოლაში მიმდინარე პროცესების მიმართ მასწავლებელთა და მოსწავლეთა გულგრილობა. ამას ემატება მშობელთა ნაკლები ჩართულობა როგორც შვილის სასწავლო პროცესში, ისე ზოგადად სასკოლო ცხოვრებაში. მოსწავლეთა იზოლაცია სკოლის ცხოვრებისაგან, მასწავლებლებთან და გადაწყვეტილების მიმღებ პირებთან ურთიერთობის ნაკლებობა ხშირად განაპირობებს ვანდალურ საქციელს, რადგან მოსწავლეები საკუთარ თავს სკოლის ყოველდღიურ ცხოვრებასთან ვერ აიგივებენ.

შეიძლება არსებობდეს მიზეზ–შედეგობრივი კავშირი მოსწავლეებში გამოვლენილ ძალადობასა და საგნობრივი სტანდარტის დამღევს სირთულეს შორის. სასკოლო საგნებში წარუმატებლობა (რაც შესაძლოა უარყოფითად აისახოს დასაქმების სამომავლო პერსპექტივაზე) ფსიქოლოგიურ სტრესს, სკოლისა და წარმატებული თანატოლებისგან გაუცხოებას განაპირობებს. ეს კი აგრესიისა და ძალადობრივი გამოვლინებების ერთ–ერთი ხელშემწყობი ფაქტორია.

პედაგოგიური ვალდებულების არაჯეროვანი შესრულება, ტოლერანტობის დეფიციტი თავად მასწავლებლებში და შეფასების არაერთგვაროვანი სტანდარტები ძალზედ უარყოფითად ისახება მოსწავლეთა ფსიქიკაზე და მათ სოციალურ აქტივობაზე.

6.1.2. სკოლის ფუნქცია ძალადობის პრევენციის კუთხით

ძალადობის პრევენციისა კუთხით სკოლას დიდი როლი ენიჭება. სახელმწიფომ ძალისხმევა არ უნდა დაიშუროს, რომ სკოლის ძირითადი ფუნქცია – საგანმანათლებლო– აღმზრდელობითი საქმიანობა – მაღალი ხარისხით იყოს განხორციელებული.

ძალადობის პრევენციის კუთხით სკოლის აღმზრდელობითი ფუნქცია შემდეგი ამოცანების განხორციელებას მოიცავს:

- ეროვნული სასწავლო გეგმით გათვალისწინებული დემოკრატიის, ადამიანის უფლებების და სხვა სოციალური ღირებულებების სწავლების დანერგვა (როგორც სამოქალაქო განათლების ნაწილი), ასევე მშვიდობიანი გზებით კონფლიქტის გადაჭრის მეთოდების დაუფლების (კომპრომისის მიღწევა არგუმენტაციის, მოლაპარაკების გზით) სწავლების დანერგვა;
- არაფორმალური განათლების ნაწილში მოსწავლეთათვის ძალადობის პრევენციის სპეციალური კურსის შეთავაზება; რათა მათთვის გასაგები გახდეს ძალადობის გამომწვევი მიზეზები (მაგ.: ძალადობა სკოლაში, ოჯახში) და მათი აღმოფხვრის გზები. შედეგად, ისინი ფსიქოლოგიურად ემზადებიან თანამედროვე საზოგადოებაში არსებული კონფლიქტური გარემოებების აღსაქმელად და მშვიდობიანი გზით გადასაჭრელად;
- მოსწავლეებში ჯანსაღი ცხოვრების წესის პროპაგანდა, განსაკუთრებით შესაბამისი მავნე ჩვევების (ნარკოტიკების და ალკოჰოლის მოხმარება, აზარტული და კომპიუტერული თამაშებით გატაცება, ინტერნეტდამოკიდებულება) არსებობის დროს;
- საჭიროებისამებრ, დამატებითი ინდივიდუალური მუშაობა მოსწავლესთან, როგორც სხვადასხვა საგნის სტანდარტის დაძლევის სირთულის და სხვა კონკრეტული პრობლემის არსებობისას (მაგ., პრობლემა, შესაძლოა, უკავშირდებოდეს მოსწავლის მიკუთვნებულობას უმცირესობისადმი), აგრეთვე მოსწავლის თვითშეფასების უნარის ამაღლებისთვის;
- მნიშვნელოვან პრევენციულ ასპექტს წარმოადგენს სპორტის (როგორც სასკოლო საგნის) ფუნქციის ახლებური გააზრება და სათანადოდ დანერგვა. სპორტული აქტივობა მოსწავლეს პრაქტიკულ მაგალითს აძლევს ჯანსაღი კონკურენციის, სხვისი წარმატების აღიარების, სამართლიანობის და სხვა სოციალური სიკეთეების შესახებ;
- აუცილებელია მასწავლებლების მიერ მოსწავლეთა ობიექტური და ერთიანი სტანდარტით შეფასება. მოსწავლეს არ უნდა გაუჩნდეს უსამართლობის და მასწავლებლისგან არაღიარების განცდა;
- მიზანშეწონილია სკოლების შინაგანაწესის შემუშავების პროცესში მოსწავლეების ჩართვა. ამ პროცესში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს მოსწავლეთა კონფლიქტების, ძალადობისა თუ სხვა აგრესიული ქმედების რეგულირებისა და მედიაციის;

- მნიშვნელოვანია პედაგოგების გადამზადება ძალადობის ფორმების და მისგან გამოწვეული ზიანის შესახებ ინფორმაციის მიწოდების თვალსაზრისით.

6.1.3. სასკოლო მედიაცია განათლების სისტემაში

სკოლაში ძალადობის პრევენციისთვის მნიშვნელოვანია სასკოლო მედიაციის დანერგვა. კონფლიქტების დარეგულირებისას, რომელსაც თან ახლავს ძალადობის წარმოშობის რისკები, მედიაციას განსაკუთრებული დატვირთვა გააჩნია. დასავლურ სისტემებში ამ ინსტიტუტს ხშირად სკოლებშიც იყენებენ კონფლიქტების პრევენციისთვის ან დასარეგულირებლად. გარდა ამისა, ჩამოყალიბებული უნარ-ჩვევები მოზარდებს სკოლის შემდგომ პერიოდშიც გამოადგებათ. შესაბამისად, საქართველოში მედიაციის ინსტიტუტის გამოყენება შესაძლოა ძალზე შედეგიანი სწორედ სკოლაში იყოს.

- ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია სკოლებში მანდატურის ინსტიტუტის უფრო ეფექტიანი გამოყენება და ამ მიზნით მანდატურთა კვალიფიკაციის ამაღლებაზე ზრუნვა;
- მნიშვნელოვანია მოსწავლეებისა და მასწავლებლების ჩართულობა პრობლემების მოგვარებაში. ამისათვის მასწავლებლებს უნდა გადაეცეთ შესაბამისი ცოდნა, მოსწავლეთა შორის წამოჭრილი კონფლიქტების დარეგულირების მეთოდების შესახებ;
- მედიაციის პროგრამების მიზანს წარმოადგენს ძალადობის შემცირება სკოლაში, მოსწავლეებში ღირებულებების განვითარება. ამასთან, მასწავლებლებს ეძლევათ იმის საშუალება, რომ დისციპლინაზე მეტად სწავლას დაუთმონ ყურადღება. მედიაციის იდეალურ მიზანს კი წარმოადგენს მოსწავლეებში კონფლიქტის არაძალადობრივი გზებით გადაწყვეტის უნარის განვითარება მათ შორის კონფლიქტის საწყის ეტაპზე და კონფლიქტების წარმოშობის რისკის შესამცირებლად;
- მშობლებსაც უნდა გადაეცეთ ცოდნა კონფლიქტის არაძალადობრივი გზებით გადაწყვეტის მეთოდების შესახებ სპეციალური ტრენინგების გავლის მეშვეობით. შესაძლოა, ისინი თავადაც გახდნენ ტრენერები;
- ამ პროგრამის წარმატებისთვის მნიშვნელოვანია საზოგადოების მხარდაჭერა. საზოგადოების ერთიანობა დამატებით იქნება უზრუნველყოფილი, თუ სკოლა მოახერხებს მოსწავლეებისთვის სამაგალითო პირების (არასამთავრობო ორგანიზაციების

წარმომადგენლების, წარმატებული კურსდამთავრებულების, სხვადასხვა რელიგიის სასულიერო პირების, ცნობადი სახეების) ჩართვას სასკოლო მედიაციის პროცესში. ამ მიზნით, შესაძლებელია სკოლების მიერ შესაბამის ორგანიზაციებთან თანამშრომლობის მემორანდუმების გაფორმება.

6.2. ადგილობრივი თვითმმართველობის როლი

ახალგაზრდებში ძალადობის პრევენციის პოლიტიკის და შესაბამისი პროგრამების განხორციელების კუთხით, საჭიროა ადგილობრივ თვითმმართველობებში ახალგაზრდობის პრობლემების მოგვარებაზე ორიენტირებული სამსახურების გაძლიერება.

- მნიშვნელოვანია გაძლიერდეს ახალგაზრდობის საქმეთა სამსახურების ფუნქციები და მათში სოციალური მუშაკის როლი. აღნიშნული სამსახურების საქმიანობა გამოხატავს სახელმწიფოს (და საზოგადოების) პასუხისმგებლობას ახალგაზრდების ჩამოყალიბების პროცესში. შესაბამისად, ბავშვების თუ არასრულწლოვნების პრობლემების განხილვისას, ოჯახის (მშობლების) პასუხისმგებლობასთან ერთად, ყოველთვის დადგება საკითხი, თუ რა გააკეთა აღნიშნულმა სამსახურმა პრობლემის პრევენციის ან პრობლემის მოგვარებისთვის, თუნდაც მედიაციის მეშვეობით. სამსახური მორალურ, კონსულტაციურ, ფსიქოლოგიურ თუ სხვა სახის თანადგომას გაუწევს მშობლებს ან მეურვე პირებს, ბავშვზე მზრუნველობისა და განათლების მიღების პერიოდში;
- აღნიშნული სამსახურების როლი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სკოლის საშუალო საფეხურის მოსწავლეთა კონსულტირებაში. მაგალითად, 16–18 წლის ახალგაზრდებს, რომლებიც უნდა მოემზადონ დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვის, უნდა ჩაუტარდეთ სპეციალური კონსულტაცია, თუ როგორ ინტეგრირდნენ საზოგადოებაში სხვადასხვა პრობლემის არსებობის მიუხედავად, როგორ გაუმკლავდნენ კონფლიქტების მაპროვოცირებელ გარემოებებს. ამასთან, ძალადობის პრევენციის ასპექტებთან ერთად, ამ ასაკობრივი ჯგუფის ახალგაზრდებს უნდა მიეწოდოს პრაქტიკული რჩევები, რომლებიც უკავშირდება სკოლის შემდგომ ცხოვრებას, სწავლის გაგრძელებას და

შრომის ბაზარზე არსებულ ვითარებას სათანადო სამსახურის მოძიების მიზნით.

7. ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობის პრევენცია

7.1. ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობის კუთხით არსებული გამოწვევები

ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობა სახელმწიფოსა და საზოგადოებისთვის დიდი საფრთხის შემცველია. ის წარმოადგენს საზოგადოებრივი წესრიგის დარღვევის ერთ-ერთ უმთავრეს რისკ-ფაქტორს, რამაც შესაძლოა გამოიწვიოს სხეულის დაზიანება და სიკვდილი. ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობის შედეგად, რიგ შემთხვევებში, მსხვერპლს უვითარდება ისეთი ქრონიკული დაავადებები, როგორებიცაა პოსტტრავმული სტრესი, დეპრესია, შიში და ა.შ.

7.2. ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობის სახეები და გამომწვევი მიზეზები

პრობლემის სათანადო გააზრებისათვის აუცილებელია მისი გამოვლენის ფორმების განსაზღვრა და გამომწვევი მიზეზების დადგენა.

ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობა შესაძლოა უკავშირდებოდეს საზოგადოებრივი წესრიგის სხვადასხვა დარღვევებს: ხულიგნობას, ახალგაზრდების მიერ ცივი იარაღის უკანონო ტარებით ჩადენილ დანაშაულს, მათ შორის, სხეულის დაზიანებებს, ცემას, სექსუალურ ძალადობას და სექსუალური შევიწროების ფაქტებს.

ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობას უკავშირდება ნებისმიერი შეურაცხმყოფელი სიტყვიერი ქმედება, რომელიც მიმართულია საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილებში ადამიანების წინააღმდეგ, მათ შორის სხვადასხვა დისკრიმინაციული ნიშნით, უპატივცემულო, მუქარის და/ან დევნის გამოხატვისაკენ.

ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობის გამომწვევი მიზეზები სხვადასხვაა, თუმცა ხშირად უკავშირდება შემდეგ გარემოებებს: დაუსაქმებლობა, განათლების არქონა/განათლების დაბალი დონე, სოციალური და კულტურული გარემო, ჯანმრთელობის მდგომარეობა, სულიერი ტრავმები. ასევე, ნარკოტიკებისა და ალკოჰოლური სასმელების მოხმარება ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობის ერთ-ერთი გამომწვევი მიზეზია. ალკოჰოლის ჭარბი მოხმარება გავლენას ახდენს ძალადობის ხარისხზე და სხვა გარემოებებთან თანხვედრაში ხელი შეიძლება შეეწყოს ისეთი დანაშაულების ჩადენას, როგორებიცაა ოჯახში ძალადობა, სექსუალური და საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული, მკვლელობა, სამართალდამცველებისადმი დაუმორჩილებლობა და სხვა ანტისოციალური ქმედება.

7.3. ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობის პრევენციისთვის გასატარებელი ღონისძიებები

ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობის პრევენციისა და მასთან ეფექტიანი ბრძოლის მიზნით, აუცილებელია კონკრეტული ღონისძიებების განსაზღვრა და განხორციელება.

- აღნიშნული მიმართულებით საჭიროა საზოგადოებისა და სახელმწიფო უწყებების კოორდინირებული მუშაობა, რათა მოხდეს იმ საკითხების განხილვა/გადაწყვეტა, რომელიც უკავშირდება რისკჯგუფებს მიკუთვნებული პირების განათლებას, რეაბილიტაცია-რესოციალიზაციას, შესაბამის საკანონმდებლო ნორმებსა და საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფას; განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ყურადღების გამახვილება მსხვერპლთა რისკჯგუფს მიკუთვნებულ ბავშვებსა და ახალგაზრდებზე. საერთაშორისო გამოცდილების ანალიზის საფუძველზე, საჭიროა შემდეგი ღონისძიებების განხორციელება: საცხოვრებელ უბნებსა და ქუჩაში ძალადობის შემცირებისა და საზოგადოების უსაფრთხოების უზრუნველყოფა; რისკჯგუფებს მიკუთვნებული ახალგაზრდებისთვის დასაქმების პერსპექტივისა და განათლების (მათ შორის პროფესიული განათლების) ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესება; მოქალაქეთა რესოციალიზაციისთვის ეფექტიანი სისტემის განვითარება; ძალადობის

მსხვერპლთა ხელშეწყობა ტრავმის შედეგების შემცირების და ჯანმრთელობის მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით და სხვა;

- რისკჯგუფებს მიკუთვნებული მოზარდებისა და ახალგაზრდებისთვის თავისუფალი დროის შინაარსიანად შესავსებად უნდა მოხდეს მათი ჩართვა სპორტულ და სხვა წრეებში. ასევე, მნიშვნელოვანია, მეტი ყურადღება დაეთმოს არაფორმალური განათლების ფარგლებში მოზარდების აქტივობებს, მათთვის სხვადასხვა ფორმით დასასაქმებლად (მაგ., გარემოს დაცვის კუთხით). აღნიშნული დაეხმარება მათ დამოუკიდებელ და აქტიურ მოქალაქეებად ჩამოყალიბებაში.

7.3.1. სახელმწიფო სტრუქტურების როლი

სახელმწიფო სტრუქტურებს განსაკუთრებული როლი აკისრიათ ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობის პრევენციისა და მასზე რეაგირების თვალსაზრისით.

- საცხოვრებელ უბნებსა და ქუჩაში ძალადობის შემცირებისა და საზოგადოების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის კუთხით, განსაკუთრებული როლი ეკისრება საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს. პოლიციის საქმიანობა იმგვარად უნდა იყოს ორგანიზებული, რომ თითოეულმა მოქალაქემ იგრძნოს პოლიციის ყოველდღიური ძალისხმევა და ეფექტიანი სამსახური იმ უბნებსა და ადგილებში, რომლებიც ხასიათდება ძალადობის შემთხვევების მაღალი მაჩვენებლით;
- რისკჯგუფებს მიკუთვნებული პირებისთვის განათლების ხელმისაწვდომობის და დასაქმების შესაძლებლობების გაზრდის მხრივ, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების, შრომის, ჯანმრთელობის და სოციალური დაცვის სამინისტროებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს მიერ კონკრეტული ღონისძიებების განსაზღვრა და მათი იმპლემენტაციის შესაბამისი მექანიზმების დანერგვა;
- მოქალაქეთა რესოციალიზაციისთვის ეფექტიანი სისტემის შემუშავების კუთხით, სასურველია პასუხისმგებელი უწყებების მიერ რისკჯგუფებისა და მათ ოჯახებისთვის კვალიფიციური ფსიქო-სოციალური მომსახურების გაწევა, საზოგადოებაში მათი წარმატებული ინტეგრაციის ხელშესაწყობად;

- განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია შრომის, ჯანმრთელობის და სოციალური დაცვის სამინისტროს როლი შესაბამისი ღონისძიებების დაგეგმვისა და იმპლემენტაციის პროცესში, ძალადობის მსხვერპლთა ტრავმის შედეგების შემცირებისა და ჯანმრთელობის მდგომარეობის გაუმჯობესების კუთხით;
- სახელმწიფო სტრუქტურებმა მკაფიო გზავნილი უნდა მიაწოდონ საზოგადოებას, რომ ძალადობრივი დანაშაული, მათ შორის, ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობა არ დარჩება რეაგირების გარეშე.

7.3.2. ადგილობრივი თვითმმართველობების როლი

- ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობის პრევენციისთვის აუცილებელია ადგილობრივი თვითმმართველობების მიერ აქტიური პოლიტიკის განხორციელება კონკრეტული ქუჩებისა და უბნების, აზარტული, სპორტული და გასართობი დაწესებულებების (სტადიონები, სამორინეები, ღამის კლუბები, ბარები, რესტორნები და ა.შ.) მიმდებარე ტერიტორიაზე უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად. ამ მხრივ მნიშვნელოვანია გარემოთვალყურეობის კამერების მონტაჟი ხსენებული დაწესებულებების სიახლოვეს და ქუჩებში ღამის განათების გაუმჯობესება, საზოგადოებრივი ტრანსპორტის ეფექტიანი ფუნქციონირება სპორტული/კულტურული ღონისძიების დროს. ასევე, აუცილებელია ქვეყანაში სპორტული დარბაზებისა და მოედნების რიცხვის გაზრდა.

7.3.3. საზოგადოების როლი

- დემოკრატიულ სახელმწიფოში საზოგადოების ჩართულობა ძალადობის პრევენციისა კუთხით ძალზე მაღალი უნდა იყოს. ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობის პრევენციაც საჭიროებს ინტენსიურ მხარდაჭერას საზოგადოების ყველა სექტორიდან, რათა საზოგადოებამ და სახელმწიფომ ერთობლივად უზრუნველყონ არსებული პრობლემების ეფექტიანი გადაჭრა;
- უნდა განისაზღვროს შესაბამისი ორგანიზაციები, რომლებიც სახელმწიფოსთან თანამშრომლობით მონაწილეობას მიიღებენ ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობის პრევენციისა და მასზე რეაგირებისთვის საჭირო ღონისძიებების დაგეგმვის პროცესში.

II. ძალადობის პრევენციის ძირითადი მექანიზმები

1. ძალადობის პრევენცია სამოქალაქო განათლების გზით

მოქალაქეთა სოციალიზაცია და თანამონაწილეობა ის მნიშვნელოვანი კომპონენტებია, რომლებიც უშუალო კავშირშია ქვეყანაში შექმნილი ძალადობის პრობლემის მოგვარებასთან. აუცილებელია, სხვადასხვა ფაქტორებით განპირობებული ინდივიდის სოციალური იზოლაცია შეიცვალოს საზოგადოების ცხოვრებაში საკუთარი თანამონაწილეობის მნიშვნელობის გააზრებით. სოციალიზაციის ამ იდეას ემსახურება სამოქალაქო განათლების მეშვეობით დემოკრატიული ღირებულებების და ადამიანის უფლებების სწავლება. ამ გზით უზრუნველყოფილი უნდა იყოს ქვეყნის ცხოვრებაში საზოგადოების წევრთა აქტიური მონაწილეობა და კანონმორჩილი მოქალაქის შეგნების ფორმირება. ეს იდეა ჩაანაცვლებს იმედგაცრუებული, უპასუხისმგებლო, სხვის იმედზე მყოფი და აგრესიულად განწყობილი მოქალაქის უარყოფით მაგალითს, რომელიც ადვილად ავლენს ძალადობრივ ქმედებებს.

1.1. სამოქალაქო განათლების პრინციპები

სამოქალაქო განათლება ზოგადად და როგორც ეროვნული სასწავლო გეგმით გათვალისწინებული საგანი, დემოკრატიის პრინციპების შესაბამისად უნდა იყოს:

- **ცალკეული დოქტრინებისგან თავისუფალი.** სამოქალაქო განათლება ნეიტრალურად უნდა წარმოადგენდეს ღირებულებათა და იდეათა მრავალფეროვნებას საზოგადოებაში და არ უნდა ასახავდეს მხოლოდ რომელიმე ჯგუფის იდეოლოგიურ, მსოფლმხედველობრივ, რელიგიურ, პოლიტიკურ შეხედულებებს თუ რომელიმე სახელმწიფო ორგანოს მიზნებსა და ინტერესებს;
- **რეალობის ადეკვატური.** ის საკითხები, რაც თავად საზოგადოებაში, მეცნიერებასა თუ პოლიტიკაში აზრთა სხვადასხვაობის გამო სადავო ან გადაუჭრელი რჩება, სამოქალაქო განათლების ფარგლებშიც უნდა წარმოჩინდეს ასეთი ფორმით;
- **კრიტიკული ანალიზის ხელშემწყობი.** სამოქალაქო განათლების

შედეგად, ინდივიდში უნდა განვითარდეს გარკვეული პოლიტიკური გარემოებებისა და საკუთარი ინტერესების კრიტიკულად გააზრების უნარი. ასევე, ინდივიდმა უნდა შეიძინოს უნარები, რომლის მეშვეობითაც შეძლებს საკუთარი ინტერესების შესაბამისად გავლენა მოახდინოს შესაბამის პოლიტიკურ ანდა სოციალურ ურთიერთობებზე.

1.2. სამოქალაქო განათლების მიზნები

სამოქალაქო განათლების მიზნებია:

- იყოს ძალადობის, ჰომოფობიის, რასიზმის, აგრესიული ნაციონალიზმის და არატოლერანტულობის წინააღმდეგ პრევენციული ბრძოლის მექანიზმი;
- მოამზადოს ბავშვები და მოზრდილები დემოკრატიულ საზოგადოების ცხოვრებაში აქტიური მონაწილეობისთვის და ამ გზით გააძლიეროს დემოკრატიის და არაძალადობრივი თანაცხოვრების კულტურა ქვეყანაში;
- ხელი შეუწყოს საზოგადოების ერთიანობის ურღვევობას, სოციალური სამართლიანობის არსებობას და საზოგადოებრივ კეთილდღეობას;
- გააძლიეროს სამოქალაქო საზოგადოება ინფორმირებული და დემოკრატიული უნარ-ჩვევების მექანიზმით მოქალაქეთა ჩამოყალიბების მეშვეობით;

1.3. სამოქალაქო განათლების ფორმები

სამოქალაქო განათლების რეალურ ცხოვრებაში დანერგვისა და სწავლების ეფექტიანობისთვის მნიშვნელოვანია მიღებული ცოდნის პრაქტიკული განხორციელების უზრუნველყოფა, როგორც ფორმალურ, ისე არაფორმალურ და ინსტიტუციონალურ დონეზე.

- საგანმანათლებლო დაწესებულებების ბაზაზე მნიშვნელოვანია მიღებული ცოდნის და მათი მოდელირებული პრეზენტაციის შესაძლებლობების დანერგვა (იმიტირებული დისკუსიები, სხდომები და პროცესები, სკოლის გაზეთების შექმნა, თემატური ექსკურსიების ორგანიზება, პროექტებზე მუშაობა, მშობლებისთვის გამართული

საინფორმაციო შეხვედრები);

- **არაფორმალური** განათლების ფარგლებში, საზოგადოებრივი და არასამთავრობო ორგანიზაციების ბაზაზე (ფონდები, ახალგაზრდული ორგანიზაციები, პროფესიული კავშირები, ეკლესია, პარტიები, უნივერსიტეტები, სამეწარმეო კავშირები, საქველმოქმედო ორგანიზაციები და ა.შ) საჭიროა სემინარების, პრაქტიკული ტრენინგების და გაკვეთილების, კონფერენციების, საქველმოქმედო, კულტურული თუ გარემოსდაცვითი აქციების ორგანიზება; პუბლიკაციებისა და მედიასაშუალებების გამოყენება (სხვადასხვა სატელევიზიო დებატებში მონაწილეობა და რეიტინგულ პოლიტიკურ გადაცემებზე დასწრება და ჩართულობა, მაგალითად, როდესაც საკითხი ეხება ახალგაზრდების პრობლემებს);
- **ინსტიტუციონალურ** დონეზე აუცილებელია პრაქტიკულ მაგალითებთან გაცნობა, უშუალოდ ინსტიტუციებში გადაწყვეტილების მიღების პროცესზე დასწრების გზით (ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების სხდომები, პარლამენტის სხდომები და ა.შ.) და ამ ინსტიტუციებისთვის განკუთვნილი საზოგადოებრივი ინიციატივების შემუშავებაში მონაწილეობით, რაც განაპირობებს ადგილობრივი დონიდან წამოსული ინიციატივების წახალისებას.

1.4. სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ინსტიტუტების ჩართულობა

1.4.1. ვერტიკალური დონე

სწავლების უზრუნველყოფის პროცესში თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში ჩართულნი უნდა იყვნენ შემდეგი სახელმწიფო სტრუქტურები: განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო, შინაგან საქმეთა სამინისტრო, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო, იუსტიციის სამინისტრო, სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტრო, სპორტისა და ახალგაზრდობის საქმეთა სამინისტრო, კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები. ამ ინსტიტუციებმა სათანადოდ უნდა განახორციელონ სამოქალაქო განათლების პოპულარიზაცია. ფორმალური განათლების კუთხით, სამოქალაქო განათლების როგორც ეროვნული სასწავლო გეგმით გათვალისწინებული

საგნის პროგრამების შემუშავებისას და სწავლებისას წამყვანი როლი ეკისრება განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს.

სამოქალაქო განათლებას თავისი წვლილი შეაქვს სახელმწიფოს ახალგაზრდული პოლიტიკის ფორმირებაში. ამ პოლიტიკის მეშვეობით, ახალგაზრდებში, პირველ რიგში, უნდა გაჩნდეს იმის განცდა და რეალური საფუძველი, რომ მათ გულისყურით უსმენენ მათთვის აქტუალურ და მნიშვნელოვან საკითხებთან დაკავშირებით. მათი აზრი გასათვალისწინებელია სავალდებულო წესით და არ არის დამოკიდებული მხოლოდ რომელიმე პოლიტიკოსის თუ თანამდებობის პირის კეთილ ნებაზე. მათი პოზიციის სერიოზულად აღქმა წარმოადგენს წინაპირობას მომავალი მოქალაქეების შეგნების სწორად ჩამოყალიბებისთვის.

1.4.2. ჰორიზონტალური დონე

სამოქალაქო განათლების პროცესი ვერ იქნება ბოლომდე ინსტიტუციონალიზებული, თუ ამგვარი სწავლების პროცესში მონაწილეობას არ მიიღებენ საგანმანათლებლო დაწესებულებები და მეცნიერები, თავად ახალგაზრდები და ახალგაზრდული ორგანიზაციები, ასევე სხვა არასამთავრობო ორგანიზაციები, მედიასაშუალებები. სწორედ ამ ინსტიტუტებმა უნდა უზრუნველყონ პრაქტიკული მაგალითებით სწავლების პროცესის გამდიდრება, რაც საბოლოოდ სწავლების შედეგების რეალურ ცხოვრებაში განხორციელებას უზრუნველყოფს.

მნიშვნელოვანია სწავლების კურსის მიმწოდებელთა შესაბამისი პედაგოგიური უნარებით აღჭურვა და კვალიფიკაციის შემდგომი ამაღლება.

მიზანშეწონილია, მედიის ექსპერტების მონაწილეობის უზრუნველყოფა და მედიის როლის გააზრება სამოქალაქო განათლების წარმართვის კუთხით. მისასალმებელია და სახელმწიფო მხარდაჭერას საჭიროებს შესაბამისი თემატური სატელევიზიო და რადიოპროგრამების (მაგალითად, ახალგაზრდული პროგრამების) შექმნა და ამ მიმართულებით იდეების და პროექტების კონკურენციის წახალისება.

1.5. ოჯახის როლი სამოქალაქო განათლებაში

- ოჯახური ცხოვრება და ბავშვის აღზრდა საზოგადოების წევრთა ჩამოყალიბების პროცესის გარკვეულ ანარეკლს წარმოადგენს, რომელშიც აისახება დემოკრატიული პრინციპები: ოჯახის წევრთა ინდივიდუალიზმის პატივისცემა, ზრუნვა პასუხისმგებლობის გრძნობის გამომუშავებაზე, საკუთარი აზრის გამოთქმის წახალისება, მოსმენის უნარი, ტოლერანტობა, ძალადობის დაგმობა, ასევე, უფროსისადმი პატივისცემა, გამოცდილების გაზიარების სურვილი, თანასწორობის იდეის გათავისება. აღსანიშნავია, რომ ინსტიტუციონალიზებული სამოქალაქო განათლება ოჯახში უკვე მიღებული სამოქალაქო ცნობიერების განვრცობის ფუნქციას ასრულებს. თუ ოჯახში ასეთი შეგნება ვერ ჩამოყალიბდა, მაშინ სამოქალაქო განათლებას მცირედით თუ შეეძლება ამ დანაკლისის შევსება;
- სამოქალაქო განათლების პროგრამის სწავლებისას, სკოლა და ოჯახი, შესაბამისად მასწავლებლები და მშობლები განიხილებიან როგორც აუცილებელი პარტნიორები, რომელთა გარეშეც საგნის ეფექტიანი სწავლება შეუძლებელია. მოსწავლეთა კურსის სწავლების ფარგლებში, აუცილებელია მშობლებისთვის სემინარების ორგანიზება. მათ უნდა გაიაზრონ ის ღირებულებები, რასაც მათი შვილები სწავლობენ. შედეგად, მოსწავლეს ოჯახებში უნდა ჰქონდეთ საკუთარი მოქმედებების დემოკრატიული პრინციპების შესაბამისად წარმართვის უზრუნველყოფი გარემო;
- მშობლებისთვის ნათელი უნდა გახდეს, რომ დემოკრატიული პრინციპების გამოყენება და ცხოვრებაში გატარება წარმოადგენს ყოველდღიურობის ნაწილს, სოციალური ცხოვრების ბუნებრივ კომპეტენციებს, რომლებმაც ასახვა ოჯახშიც უნდა ჰპოვონ. გარდა ამისა, ოჯახში იწყება კანონმორჩილების პირველადი შეგნების ჩამოყალიბება, რომელიც საზოგადოების არამალადობრივი თანაცხოვრების, ინდივიდისა და დანარჩენი სამყაროს ჰარმონიული თანაასრებობის გარანტია.

1.6. სწავლების პროცესის ინტერაქტიული წარმართვა

- სწავლების ინტერაქტიულობისთვის მნიშვნელოვანია შემდეგი სახის დავალებების შესრულება, როგორც სამოქალაქო განათლების ზოგადი კურსის, ასევე ეროვნული სასწავლო გეგმით გათვალისწინებული საგნის – „სამოქალაქო განათლება“ – სწავლებისას:
  - თეზისების შედგენა, რეფერატის მომზადება;
  - დისკუსია/დებატები, რომელმაც უნდა გაზარდოს მსმენელთა აქტივობა და საკუთარი აზრის დასაბუთების უნარი;
  - ჯგუფური მუშაობა და შედეგის პრეზენტაცია;
  - ჯგუფური მუშაობა და ე.წ. გონებრივი იერიში (Brain storming).
- დავალების სახით შეიძლება შესრულდეს ინტერვიუ რომელიმე ექსპერტთან, თანამდებობის პირთან ან სხვა სფეროს წარმომადგენელთან, ასევე სოციოლოგიური გამოკითხვის ჩატარება სხვადასხვა გარემოში;
- მნიშვნელოვანია იმიტირებული სხდომების და შესაბამისი თემატიკის თაობაზე სასამართლო პროცესების გამართვა;
- კურსის მონაწილეებმა უნდა შექმნან გარკვეული პროდუქტი მაგალითად, ფლაერების, ვიდეოსიუჟეტის, ფოტოკოლაჟის, თეატრალური წარმოდგენის, პლაკატების ანდა საგაზეთო სტატიების სახით;
- გაკვეთილის შემდეგ შესრულებული სამუშაო უნდა შეჯამდეს შეფასების ეტაპით: დავალების შესრულების შემდეგ, მნიშვნელოვანია დადგინდეს, ინფორმაციის რა ნაწილი იყო გაკვეთილამდე ცნობილი (ოჯახიდან, საკუთარი გამოცდილებიდან, მედიის მეშვეობით მიღებული ინფორმაციიდან) და რა ცოდნა და უნარები შეიძინა სამოქალაქო განათლების გაკვეთილის შემდეგ. აქვე უნდა დაკონკრეტდეს, ცოდნის რა ნაწილი შეიძინა მან მასალიდან (წიგნები, სხვადასხვა მასალები) და რა – ინტერაქტიული პროცესიდან (დისკუსია, დებატები, ჯგუფური მუშაობა).

ამასთან, ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულების ბაზაზე წარმართული საგნის სწავლებისას პედაგოგმა ეროვნული სასწავლო გეგმის სტანდარტების შესაბამისად ყურადღება უნდა მიაქციოს შემდეგ გარემოებებს და დაეხმაროს მოსწავლეს:

- საკუთარი აზრის ქონის და გამოხატვის მნიშვნელობის გააზრებასა და დაფასებაში;

- მეგობრულობის და ემპათიის (საკუთარი თავის სხვის მდგომარეობაში წარმოდგენის) უნარის გამოვლენაში;
- მოსწავლეთა შორის საკითხების განხილვისას, თანამშრომლობის და ჯგუფური მუშაობის უნარის ჩამოყალიბებაში;
- სხვისი წარმატებისა და პროგრესული იდეების პოზიტიურად შეფასების, აღიარების, ასევე, განსხვავებული აზრის მოსმენისა და პატივისცემის უნარის გამომუშავებაში;
- აუდიტორიად განიხილოს საკუთარი თანატოლები, გაუზიაროს მათ საკუთარი იდეები და არ კონცენტრირდეს მასწავლებლის შეფასებაზე;
- აღიქვას და წარმოაჩინოს სკოლა ან სხვა სოციალური ინსტიტუტი, როგორც დემოკრატიული მიკროსაზოგადოება და გაითავისოს დემოკრატიული ღირებულებები, როგორც ცხოვრების წესი.

1.7. სამოქალაქო განათლების ორგანიზაციული უზრუნველყოფა

ქვეყანაში არსებული გამოწვევებიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია სასკოლო ასაკის ყველა კატეგორიისათვის ადაპტირებული სამოქალაქო განათლების პროგრამების შემუშავება და სისტემატიზაცია; პედაგოგების სწორად შერჩევა და გადამზადება, სამოქალაქო განათლების სტანდარტის განხორციელების ორგანიზაციული უზრუნველყოფა, მაღალი ხარისხის საგანმანათლებლო რესურსების შექმნა, კონსულტაციების გაწევა, სამოქალაქო განათლების სწავლების მონიტორინგი, ამ სფეროში შესაბამისი კვლევების წარმოება.

სამოქალაქო განათლების ორგანიზაციული და ტექნიკური მხარე, აგრეთვე პროგრამის შინაარსობრივი ასპექტები შემდგომ ანალიზსა და შეფასებას უნდა დაექვემდებაროს.

მხედველობაშია მისაღები ის განსაკუთრებული ფუნქცია, რომელიც გააჩნია სამოქალაქო განათლებას ძალადობის პრევენციის მიზნებისათვის. სამოქალაქო განათლებამ უნდა უპასუხოს იმ გამოწვევებს, რომელიც არსებობს ქვეყანაში ძალადობის, ჰომოფობიის თუ შეუწყნარებლობის სხვა გამოვლინებების სახით. სამოქალაქო განათლების მეშვეობით საზოგადოების აქტიური ჩართულობა წარმოადგენს გრძელვადიან მექანიზმს, რომელიც უზრუნველყოფს ძალადობისაგან თავისუფალ და უსაფრთხო გარემოს. სწორედ ამიტომ,

სამოქალაქო განათლებას განსაკუთრებული როლი უნდა მიენიჭოს სკოლამდელი ასაკისა და დაწყებითი კლასების ეტაპიდანვე, როცა იწყება ინდივიდის ცნობიერების ფორმირება.

2. ძალადობის პრევენცია მედიაციის განხორციელების გზით

ძალადობის პრევენციის ერთ– ერთ გრძელვადიან მექანიზმს წარმოადგენს კონფლიქტის მშვიდობიანი გადაჭრის მეთოდების და მედიაციის ინსტიტუტის აქტიური დანერგვა სხვადასხვა სფეროში, რაც, თავის მხრივ, შეამცირებს კონფლიქტისგან მომდინარე ძალადობის წარმოშობის რისკებს;

- მედიაციის მთავარი არსი და დანიშნულებაა აღადგინოს და შეინარჩუნოს ის სოციალური ურთიერთობები, რაც მხარეთა შორის არსებობს. ნებისმიერ კონფლიქტს, რომელიც შეიძლება გახდეს ძალადობის გამომწვევი/ხელშემწყობი გარემოება, თან ახლავს ემოცია. მედიაცია ემოციურ ფონს სწორ მიმართულებას აძლევს და სათანადო სიტუაციაში პრობლემის გადაჭრის ეფექტიან საშუალებას წარმოადგენს; ვინაიდან საქართველოში მედიაცია ახალი ინსტიტუტია, აუცილებელია საზოგადოების ინფორმირება მედიაციის უპირატესობების შესახებ, ასევე იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა დაუკავშირდნენ მედიატორს და იმ ორგანიზაციებს, რომლებიც სამედიატორო მომსახურებას ახორციელებენ; საქართველოში მედიაციის (მორიგების) განხორციელებაში ჩართულნი არიან მთელი რიგი უწყებები, რომლებსაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს ქვეყანაში ძალადობის პრევენციის საქმეში. თუმცა, აღნიშნული მექანიზმები საჭიროებენ დახვეწას სხვადასხვა მიმართულებით, რაც სახელმწიფოს ერთ–ერთ პრიორიტეტს წარმოადგენს. შემდგომ პუნქტებში წარმოდგენილია მედიაციის პროცესში იმ სახელმწიფო უწყებების როლი და წინადადებები მისი გაფართოების თაობაზე, რომლებიც გარკვეულწილად დღესაც ახორციელებენ სამედიაციო აქტივობებს. მხარეთა სურვილის შემთხვევაში, შესაძლებელია მედიაციის განხორციელება სხვა სამინისტროების მიერ თავიანთ კომპეტენციაში შემავალ საკითხებზე.

2.1. საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო

- საპატრულო პოლიციის შემთხვევაში, სამართლებრივ აქტებში (საქართველოს კანონი პოლიციის შესახებ, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს საპატრულო პოლიციის დეპარტამენტის დებულება) პირდაპირ არ არის გაწერილი საპატრულო პოლიციის მომრიგებლური ფუნქციები, მაგრამ პოლიციელები de facto ახორციელებენ მედიაციას. საზოგადოებაზე ორიენტირებული პოლიციის ჭრილში, მეტი აქცენტი უნდა გაკეთდეს პოლიციელსა და მოქალაქეს შორის ნდობაზე დამყარებული ურთიერთობების ჩამოყალიბებაზე. მნიშვნელოვანია მოქალაქისათვის გასაგებ ენაზე იყოს განმარტებული პოლიციელის ქმედებები და ამ ქმედების სამართლებრივი საფუძვლები. მოქალაქე პოლიციელში უნდა ხედავდეს საკუთარი უფლებების დამცველს;
- გარდა ამისა, საჭიროა შინაგან საქმეთა სამინისტრომ განახორციელოს სხვადასხვა სამედიატორო პროგრამა, კერძოდ ქუჩის მედიაცია და სამეზობლო მედიაცია;
- **ქუჩის მედიაცია.** ქუჩის მედიაციის მიზანს წარმოადგენს ქუჩაში უმთავრესად 13-დან 25 წლამდე ახალგაზრდებს შორის ძალადობისა და კონფლიქტის აღმოფხვრა. ცხადია, ქუჩის მედიაციის პროგრამაში წამყვანი როლი დაეთმობა საპატრულო პოლიციის დეპარტამენტის თანამშრომლებს. აგრეთვე, აღნიშნული პროექტი გულისხმობს არასამთავრობო სექტორის ჩართვასაც. საჭიროა კონფლიქტის დარეგულირების გარდა, ქუჩის მედიაცია ემსახურება მოხალისეთა მიერ კონფლიქტის გადაჭრის გამოცდილების და მათი სოციალური კავშირების გაზრდას. ამ პროექტის განხორციელებაში მნიშვნელოვანი წვლილის შეტანა შეუძლია ადგილობრივ თვითმმართველობას, სპორტისა და ახალგაზრდობის სამინისტროს;
- **სამეზობლო მედიაცია.** სამეზობლო მედიაცია სამეზობლო კონფლიქტების გადაჭრას გულისხმობს. ამ მხრივ სამედიაციო ფუნქციები უნდა მიენიჭოს უბნის ინსპექტორებს, სოციალურ მუშაკებთან და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებთან მჭიდრო თანამშრომლობით.

2.2. საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო

სსიპ დანაშაულის პრევენციის ცენტრის ერთ-ერთ მთავარ ფუნქციას წარმოადგენს მედიაციის ინსტიტუციონალური განვითარება. ამ კუთხით, ცენტრი ახორციელებს არასრულწლოვანთა განრიდებისა და მედიაციის პროგრამის მენეჯმენტს, რომლის ფარგლებში მედიაციის მიზანია არასრულწლოვნისა და დაზარალებულის შერიგება, დანაშაულით გამოწვეული ემოციური თუ მატერიალური შედეგების გამოსწორება და სამართლიანობის აღდგენა. მედიატორები ცენტრის თანამშრომლები არიან. ამასთან, ცენტრის საქმიანობის ფარგლებში მოქმედებს მედიაციის სახლი, რომლის უმთავრესი დანიშნულებაა მედიაციის ხელშეწყობა და მისი გამოყენების სფეროების გაფართოება იმ მოზარდებზეც, რომლებსაც არ ჩაუდენიათ დანაშაული, მაგრამ ხასიათდებიან ანტისოციალური ქცევით და, შესაბამისად მაღალია მათი მხრიდან კანონდარღვევის რისკი. აღნიშნულის გარდა, იუსტიციის სამინისტროს ფორმატში მედიაციის კუთხით საგულისხმოა **სსიპ აღსრულების ეროვნული ბიურო**, რომელიც ორიენტირებულია კონსულტაციებისა და მედიაციის გზით მხარეთა მორიგებაზე; დანაშაულის პრევენციის ცენტრის საქმიანობის ფარგლებში, აუცილებელია იუსტიციის სამინისტროს მიერ მედიაციის სფეროების გაფართოება. ამ კუთხით, მნიშვნელოვანია საოჯახო მედიაციის და დამნაშავესა და მსხვერპლს შორის მედიაციის პროგრამების დანერგვა;

საოჯახო მედიაცია გულისხმობს სხვადასხვა სახის დავების გადაწყვეტას, რომელიც ოჯახური თანაცხოვრების პროცესში წარმოიშობა. მედიაციის პროცესი მნიშვნელოვანია კონფლიქტის დროს წარმოშობილი ჭარბი ემოციების მართვის თვალსაზრისით. აღსანიშნავია, რომ დღეისათვის საოჯახო მედიაცია სასამართლოში ხორციელდება;

დამნაშავესა და მსხვერპლს შორის მედიაცია. დღეისათვის, სისხლის სამართლის სფეროში მედიაცია ფართოდ არ გამოიყენება. გათვალისწინებულია მხოლოდ არასრულწლოვანსა და მისი სფეროში მედიაციის წარმართვის შესაძლებლობა. საჭიროა მედიაციის პროცესის დანერგვა სხვა შემთხვევებშიც და სასჯელის პარალელურად მისი გამოყენება.

2.3. საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო

აღსანიშნავია შრომითი დავების მედიაციის ინსტიტუტი, რომელიც საქართველოს ახალი შრომის კოდექსის საფუძველზე მოქმედებს კოლექტიური შრომითი დავების შემთხვევაში. აღსანიშნავია **სსიპ სოციალური მომსახურების სააგენტო**, რომელიც ადმინისტრირებას უწევს საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სფეროში შესაბამისი სახელმწიფო პროგრამების განხორციელებას, მის საქმიანობაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ სოციალური მუშაკები; იმის გათვალისწინებით, რომ სოციალური მუშაკის ფუნქციებს ვხვდებით მანდატურის სამსახურის, საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი სსიპ არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს და ადგილობრივი თვითმმართველობის დონეებზეც, აუცილებელია სხვადასხვა უწყებაში მომუშავე სოციალურ მუშაკთა საქმიანობის კოორდინირება და სოციალური დაცვის სფეროში ერთიან მიდგომებზე შეთანხმება, სოციალურ მუშაკთა საქმიანობის სპეციფიკის გათვალისწინებით.

2.4. საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო

სასკოლო მედიაციის პროგრამების შემუშავებისა და დანერგვის კუთხით მთავარი როლი სწორედ განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს გააჩნია. მნიშვნელოვანია საგანმანათლებლო დაწესებულებებში სსიპ მანდატურის სამსახურის ფსიქოლოგიური ცენტრის როლის გაზრდა და მისი მჭიდრო თანამშრომლობა როგორც ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებების ადმინისტრაციასთან, ისე მოსწავლეებთან და მათ მშობლებთან. აუცილებელია სკოლებში შეიქმნას უსაფრთხო გარემო, სადაც მოსწავლეს ექნება დაცულობის შეგრძნება და საკუთარ პრობლემებზე (როგორც სკოლაში, ასევე მის გარეთ - მაგ., ოჯახში – არსებულ პრობლემებზე) ღიად საუბრის შესაძლებლობა. სკოლაში და სკოლასთან დაკავშირებული პრობლემების (მაგ., სკოლის და მის მიმდებარე ტერიტორიის მიღმა, როდესაც ხდება მოსწავლეებს შორის პრობლემატური საკითხების განხილვა) რეგულირება უნდა ხდებოდეს

ერთიანი სისტემის ფარგლებში, სადაც მხარეთა ჩართულობით მედიაციის პროცესების მართვა განხორციელდება შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე პირების მიერ.

2.5. სპორტისა და ახალგაზრდობის საქმეთა სამინისტრო

- საქართველოს სპორტისა და ახალგაზრდობის საქმეთა სამინისტროს ძირითად ამოცანას წარმოადგენს სპორტისა და ახალგაზრდობის სფეროებში ქვეყნის ერთიანი პოლიტიკის შემუშავება, დაგეგმვა და მისი რეალიზების კოორდინაცია. მას მნიშვნელოვანი წვლილის შეტანა შეუძლია ახალგაზრდობის სათანადო განვითარების უზრუნველყოფაში. საყურადღებოა მოცემული სამინისტროს რესურსი მოხალისეობის პრინციპზე დაფუძნებული სხვადასხვა სამედიაციო პროგრამებში ახალგაზრდობის ჩართვის უზრუნველსაყოფად. მნიშვნელოვანია სამინისტროს მიერ შესაბამის უწყებებთან თანამშრომლობით სხვადასხვა ღონისძიებების ორგანიზება, ტრენინგების, სპორტული ღონისძიებების ჩატარება, ახალგაზრდა მოხალისეების ქუჩის მედიაციასა თუ სასკოლო მედიაციაში ჩართულობის მხარდაჭერის მიზნით. გარდა ამისა, სამინისტრომ უნდა უზრუნველყოს ახალგაზრდობის მონაწილეობა მათ პრობლემებთან დაკავშირებული გადაწყვეტილების მიღების, ასევე მათი აღსრულებისა და შეფასების პროცესში;
- სპორტისა და ახალგაზრდობის საქმეთა სამინისტროს გააჩნია შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე და სოციალურად დაუცველი ბავშვებისა და ახალგაზრდობისათვის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ჩაბმის ხელშემწყობი, ასევე, სპორტში აკრძალულ მასტიმულირებელ საშუალებათა გამოყენების აღმოსაფხვრელი სამართლებრივი მექანიზმები. ამ კომპეტენციებიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილია სამინისტროს მიერ მედიაციის ფუნქციების განხორციელება ახალგაზრდობის სპორტულ ღონისძიებებში მონაწილეობისას წარმოშობილი დავების, ასევე, არასრულწლოვნების მიერ სპორტში აკრძალული მასტიმულირებელი საშუალებების გამოყენების შემთხვევაში. სამინისტროს თვალსაჩინო როლი შეიძლება იყოს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვებთან დაკავშირებული დავების განხილვა.

2.6. საქართველოს სახალხო დამცველი

მნიშვნელოვანია სახალხო დამცველის სამედიატორო ფუნქცია. „დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე, სახალხო დამცველთან შექმნილია თანასწორობის დეპარტამენტი, რომელიც შეისწავლის დისკრიმინაციის შემთხვევებს და აწარმოებს, მათ შორის, სავარუდო მსხვერპლსა და დისკრიმინაციის სავარაუდოდ განმახორციელებელ პირს შორის მორიგებას. არსებული სამსახური განიხილავს რელიგიურ და ეთნიკურ ნიადაგზე სავარაუდო დისკრიმინაციის შემთხვევებს და რელიგიურ და ეთნიკურ უმცირესობებს შორის დიალოგის განვითარებისა და ხელშეწყობის პირობებს ქმნის. აუცილებელია აღინიშნოს იმ სტრუქტურული ერთეულების როლი, რომლებიც წარმატებულად არიან ჩართულნი ძალადობის აღკვეთა/პრევენციის სფეროში – ბავშვის უფლებების ცენტრი, გენდერული თანასწორობის დეპარტამენტი. შესაბამისად, ძალზე მნიშვნელოვანია სახალხო დამცველის აპარატის აღნიშნული კომპეტენციების პრაქტიკაში შემდგომი ეფექტიანი გატარება.

2.7. მედიაციის განვითარების კუთხით განსახორციელებელი ღონისძიებები

აუცილებელია სახელმწიფოს გააჩნდეს ერთიანი მიდგომა და კონცეფცია მედიაციის სისტემისა და ამ გზით ქვეყანაში ძალადობის პრევენციის თაობაზე. ამ ერთიანი მიდგომის ფარგლებში, უნდა გაიმიჯნოს და დაზუსტდეს ყოველი კონკრეტული უწყების კომპეტენცია და სამოქმედო არეალი, რათა არ მოხდეს ფუნქციათა დუბლირება და სახელმწიფო რესურსების არასათანადო ხარჯვა. გათვალისწინებული უნდა იყოს არასამთავრობო სექტორის და საერთაშორისო პარტნიორების აქტიური ჩართულობა და მონაწილეობა; მედიაციის უპირატესობებით სარგებლობისთვის აუცილებელია საკანონმდებლო დონეზე არსებული ხარვეზების გამოსწორება და მათი შესაბამისობაში მოყვანა საერთაშორისო სტანდარტებთან. კერძოდ: მედიატორის საქმიანობის სტანდარტის შემუშავება/დახვეწა, მედიატორის საკვალიფიკაციო

მოთხოვნების დადგენა, მედიატორის ეთიკის კოდექსის შემუშავება; მედიაციის ინსტიტუტის გავრცელება მთელი ქვეყნის მასშტაბით; მედიაციის ფორმების დახვეწა და პრაქტიკაში დანერგვა; მედიაციის გამოყენების სფეროების გაფართოება; რესურსცენტრის შექმნა მედიატორებისა და მედიაციით დაინტერესებული პირებისთვის; აღსანიშნავია, ასევე, კონფიდენციალურობის საკითხი. კონფიდენციალურობა დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ერთ-ერთ მნიშვნელოვანი ასპექტია. მიზანშეწონილია, ქართულმა კანონმდებლობამ გაითვალისწინოს ის მიდგომები, რაც ასახულია საერთაშორისო პრაქტიკასა და ევროკავშირის დირექტივაში. კერძოდ, მედიაციაში მონაწილე მხარეებს, მედიატორებს, ასევე პირებს, რომლებისთვისაც მედიაციის პროცესში ცნობილი გახდა ესა თუ ის ინფორმაცია ან/და გარემოება, უფლება არ უნდა ჰქონდეთ გაამჟღავნონ ან ჩვენება მისცენ აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით სასამართლოში, არბიტრაჟზე, ნებისმიერი სხვა სახის წარმოებასა და გარემოებაში. თუ კონფიდენციალური ინფორმაციის გაუმჟღავნებლობა საფრთხის ქვეშ აყენებს ადამიანის ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ ჯანმრთელობას, აუცილებელია, კანონმდებლობით განისაზღვროს მედიატორის ან/და მედიაციის პროცესის მხარის უფლება მედიაციის შედეგად მიღებული ინფორმაციის გამჟღავნებაზე; აღნიშნული მნიშვნელოვანია, მაგალითად, ბავშვთა და ქალთა ძალადობის ფაქტების გამოვლენის მიზნით. მედიაციის ინსტიტუტის მარეგულირებელი კანონმდებლობა საჭიროებს შემდგომ დაახლოებას საერთაშორისო აქტებთან ოჯახში ძალადობის კუთხით. კერძოდ, მხედველობაშია მისაღები ქალთა მიმართ ძალადობის და ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის შესახებ ევროსაბჭოს კონვენცია. კონვენციის თანახმად, მხარეებს ეკრძალებათ სავალდებულო წესით დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული გზების (მათ შორის, მედიაცია და შერიგება) გამოყენება, თუ დავა დაკავშირებულია ქალის წინააღმდეგ მიმართულ ძალადობასთან. შესაბამისად, თუ მხარეებს შორის არსებული ურთიერთობა საფრთხეს უქმნის ერთ-ერთი მეუღლის უსაფრთხოებას, ამ შემთხვევაში მედიაციის პროცედურა სავალდებულო ხასიათს არ უნდა ატარებდეს.

3. ძალადობის პრევენცია რეაბილიტაცია– რესოციალიზაციის გზით

ძალადობის პრევენციისთვის მნიშვნელოვან ღონისძიებას წარმოადგენს მოქალაქეთა ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაცია.

რეაბილიტაცია წარმოადგენს პიროვნების საჭიროებებზე მორგებულ გრძელვადიან კურსს, რაც დაკავშირებულია შესაბამის ფინანსურ და ადამიანურ რესურსებთან. მოქალაქეთა ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის კუთხით, ერთ-ერთი მთავარი როლი ეკისრება შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს (სოციალური მუშაკების და ექიმების სახით) და განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს (მანდატურებისა და პედაგოგების სახით). შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრომ მაქსიმალურად უნდა შეუწყოს ხელი სხვადასხვა მიზნობრივი ჯგუფების საჭიროებებზე მორგებული სოციალური მომსახურების ქსელის გაფართოებას, მათ შორის, ხანდაზმულ პირთა და შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა მომსახურებისთვის. ასევე, აქტიურად უნდა განხორციელდეს საკონსულტაციო ღონისძიებები ქალების ძალადობისგან და არათანასწორი მოპყრობისგან დასაცავად. თუმცა, სასურველი შედეგის მისაღწევად აუცილებელია პრობლემაზე რეაგირების დროს უზრუნველყოფილი იყოს ყველა შესაბამისი უწყების კოორდინირებული მოქმედება. ზოგადად, მნიშვნელოვანია მოსახლეობაში შესაბამის უწყებებთან თანამშრომლობის მოტივაციის შექმნა.

- ძალადობის მსხვერპლთა, განსაკუთრებით ბავშვთა ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის მაქსიმალური მდგრადობისთვის, მნიშვნელოვანია სარეაბილიტაციო კურსის ეფექტიანი ჩატარება;
- ეფექტიანად უნდა წარიმართოს მოძალადეთა რეაბილიტაცია;
- ქცევითი და ემოციური პრობლემების მქონე მოზარდების, 6-დან 18 წლამდე რისკჯგუფებისა და მათი ოჯახებისთვის კვალიფიციური ფსიქო-სოციალური მომსახურების გაწევის თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია, არსებული ფსიქოლოგიური ცენტრების ეფექტიანობის გაუმჯობესება და საჭიროების შემთხვევაში ახალი ცენტრების გახსნა;
- მნიშვნელოვანია საზოგადოების სოციალურად დაუცველი ფენების, მათ შორის, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების ინფორმირება ძალადობის საფრთხეებისა და შედეგების შესახებ და შესაბამისი

გარემოებების არსებობისას მათი სარეაბილიტაციო პროგრამებში ჩართვა;

- ასევე, აუცილებელია ძალადობრივი დანაშაულის ჩამდენ პირთა და პრობაციონერთა ცნობიერების ამაღლება აღნიშნული მიმართულებით;
- მსჯავრდებულთა სრულფასოვანი რესოციალიზაცია/რეაბილიტაციისა და განთავისუფლების შემდეგ საზოგადოებაში ინტეგრაციის მიზნით, აუცილებელია სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში ფსიქოლოგიური სერვისის განვითარება და შემდგომი დახვეწა;
- სასჯელის ინდივიდუალური დაგეგმვის ეფექტიანი განხორციელების მიზნით, მიზანშეწონილია სოციალური მუშაკების – როგორც მრავალდარგობრივი გუნდის – მაქსიმალური ჩართვა მსჯავრდებულთა საჭიროებების კვლევისა და რისკების გამოვლენის პროცესში;
- აუცილებელია სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში პროფესიული და სახელობო პროგრამების შემდგომი დანერგვა/განხორციელება, რაც ხელს შეუწყობს პატიმართა ინტერესის სფეროების გაფართოებას, გაზრდის მათ დაკავებულობას და შეამცირებს ამა თუ იმ მავნე ჩვევებისადმი დამოკიდებულებას. სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში არასრულწლოვანთათვის უნდა იყოს უზუნველყოფილი ზოგადი განათლების მიღება. მნიშვნელოვანია თავისუფლებაშეზღუდული პირების, ყოფილი პატიმრებისა და პრობაციონერების პროფესიული მომზადება-გადამზადება და მათი შრომის ბაზარზე დასაქმების/თვითდასაქმების ხელშეწყობა. ეს, თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს სასჯელაღსრულების დაწესებულების დატოვების შემდეგ მათი შემდგომი „კრიმინალური კარიერის“ თავიდან აცილებას;
- მიზანშეწონილია, სასჯელაღსრულების ყველა დაწესებულებაში მსჯავრდებულთა მიმართ ინდივიდუალური მიდგომების ეტაპობრივი დანერგვა. ამ პროცესში მაქსიმალურად უნდა გაითვალისწინონ მათი ინდივიდუალური სირთულეები, უნარები და საჭიროებები. მსჯავრდებულთა პიროვნული რისკების შეფასებისა და ფსიქოსოციალური რეაბილიტაციის მიზნით, საჭიროა ინდივიდუალური გეგმების შემუშავება და მსჯავრდებულების ჩართვა სხვადასხვა პროგრამაში;
- პირობით მსჯავრდებულთა მიერ განმეორებითი დანაშაულის, მათ შორის, ძალადობრივი დანაშაულის შემცირების მიზნით, მნიშვნელოვანია პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ფსიქოლოგისა და სოციალური მუშაკის სერვისის გაძლიერება;

- პირობით მსჯავრდებულთა მიერ განმეორებითი დანაშაულის, მათ შორის, ძალადობრივი დანაშაულის შემცირების მიზნით, მნიშვნელოვანია აღნიშნული პირებისთვის განათლებისა და დასაქმების შესაძლებლობების გაუმჯობესება.

III. დამოკიდებულების პრობლემა

1. დამოკიდებულების პრობლემა, როგორც ძალადობის ხელშემწყობი გარემოება, მისი პრევენცია

აგრესიისა და ძალადობრივი ქმედებების ერთ— ერთ ხელშემწყობ მაპროვოცირებელ გარემოებად ხშირად გვევლინება დამოკიდებულების სხვადასხვა სახე. დამოკიდებულება ზრდის როგორც მოძალადედ, ასევე მსხვერპლად ქცევის რისკს. ეს, თავის მხრივ, განპირობებულია იმით, რომ დამოკიდებული პირი იზოლირებულია საზოგადოებისაგან; მას არ გააჩნია სურვილი და უნარი, რომ იყოს აქტიური მოქალაქე და ჩაერთოს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. პრობლემის პრევენციამ უნდა უზრუნველყოს დამოკიდებული ინდივიდისა და საზოგადოების ინტერესების დაახლოება, მათ შორის წინააღმდეგობრივი სივრცის ამოვსება, რაც თავის მხრივ შეამცირებს ქვეყანაში დამოკიდებულებით განპირობებულ ძალადობას.

დამოკიდებულების პრობლემატიკა საერთო საზოგადოებრივი მნიშვნელობისაა და ის ნებისმიერი მოქალაქის ცხოვრებაზე ახდენს გავლენას. პრობლემის აღმოფხვრაც მხოლოდ ფართო საზოგადოებრივი თანხმობისა და ჩართულობის პირობებშია შესაძლებელი. უნდა არსებობდეს სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ინსტიტუტების საერთო ხედვა და კომპლექსური მიდგომა როგორც დამოკიდებულების მავნე შედეგების შესახებ საზოგადოების ინფორმირების, აგრეთვე დამოკიდებულების პრევენციის სხვა აქტიური კონკრეტული ღონისძიებების კუთხით. ამასთან, პრევენციის მექანიზმების განხორციელებისას უნდა გამოირიცხოს დისკრიმინაციული, მასტიგმატიზებული ან/და დიდაქტიკური მიდგომა.

2. დამოკიდებულების გამომწვევი გარემოებები

მავნე დამოკიდებულებას იწვევს, ერთის მხრივ, გარკვეული ნივთიერებების-ნარკოტიკები და სხვა ფსიქოაქტიური ნივთიერებები (რომელთა სახეები, მოხმარების მეთოდები თუ კომბინაცია მრავალფეროვანია), თამბაქო და ალკოჰოლი- მოხმარება და, მეორეს მხრივ, საფრთხის შემცველი ისეთი აქტივობები, როგორებიცაა აზარტული თამაშები, ინტერნეტდამოკიდებულება და მიჯაჭვულობა კომპიუტერულ თამაშებზე.

ამასთან, დამოკიდებულება არის პრობლემა, რომელიც ნებისმიერ პირს შეიძლება შეეხო. ის არ ემყარება წმინდა პიროვნულ სიმპტომებს, არამედ გამომდინარეობს იმ გარემო ფაქტორებიდან და გამოცდილებიდან, რომლის პირისპირაც აღმოჩნდა გარკვეულ სოციალურ რეალობაში მყოფი ინდივიდი. შესაბამისად, დამოკიდებულების პრობლემას და დამოკიდებული პირის მდგომარეობას ამბობს ის გარემოება, როდესაც იგი საზოგადოების მხრიდან მცდარად აღიქმება პიროვნულ სისუსტედ, არასაკმარისი ემოციური მდგრადობის და ცხოვრებისთვის აუცილებელი სხვა სოციალური კომპეტენციების ნაკლებობის გამოხატულებად.

დამოკიდებულების უკან ყოველთვის დგას პიროვნული ცხოვრებისეული გარემოებები. პრობლემა კი არა მხოლოდ დამოკიდებული პირის, არამედ მისი ოჯახის წევრების, მეგობრების, კოლეგების და, ზოგადად, საზოგადოების ცხოვრებაზე ნეგატიურად აისახება. შედეგად, ყოველივე ეს უარყოფითად ისახება მძიმე ეკონომიკური, სოციალური, ჯანდაცვის და დემოგრაფიული მაჩვენებლების მქონე სტატისტიკაში.

დამოკიდებულების გამომწვევ ფაქტორებს გააჩნიათ საერთო საზოგადოებრივი და თავისი სპეციფიკური მახასიათებლები:

- საზოგადოებრივი, სოციალური და პოლიტიკური ცვლილებები;
- ცხოვრების ახალი სტილის დამკვიდრება, ტრადიციული ურთიერთობის ფორმების ცვლილება და ინდივიდსა და საზოგადოებას შორის კავშირის შესუსტება;
- დამოკიდებულების ახალი სახეების გაჩენა;
- მომხმარებლური ფსიქიკის დომინირება;
- ემოციური გადატვირთვა სამუშაო პირობებისა და ოჯახური ცხოვრების შეუთავსებლობის ნიადაგზე.

აღნიშნული ფაქტორები იწვევს ცხოვრებისაგან გაქცევის მცდელობას ან/და საზოგადოებასთან გაუცხოებას, მასთან კონფლიქტს. აღნიშნული ზრდის საზოგადოების ინტერესების საწინააღმდეგო საქციელის ჩადენის რისკსაც.

3. დამოკიდებულების სახეები

3.1. ალკოჰოლის მოხმარება

ალკოჰოლის ჭარბი მოხმარება და შესაბამისი დამოკიდებულების განვითარება წარმოადგენს ინდივიდუალურ და საზოგადოებრივ პრობლემას. სტატისტიკურად და კვლევებით დადგენილი კავშირი ალკოჰოლის მოხმარებას, ჯანმრთელობის გაუარესებულ მდგომარეობას, ძალადობის პროვოცირებასა და სიკვდილიანობის მაჩვენებელს შორის მძიმედ ისახება საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე. ადამიანის ფსიქიკაზე და მის შრომის უნარზე ალკოჰოლიზმის მავნე ზემოქმედება ზრდის ოჯახში, მეგობრებსა და კოლეგების წრეში კონფლიქტების, მათ შორის, სამსახურის დაკარგვის რისკს. აღნიშნული კი იწვევს ანტისოციალური ქმედებების წახალისებას.

ალკოჰოლის ჭარბ მოხმარებას და დამოკიდებულების პირობებში ყოფნას თავისი მახასიათებლები გააჩნია: მოხმარებელს უჩნდება მეტი თავისუფლების განცდა, ვიდრე მანამდე, აღზნებულია, აქვს „ყოვლისშემძლეობის“ მოჩვენებითი შეგრძნება, იზრდება მისი იმპულსურობის ხარისხი და ცალკეული გარემოებების თანხვედრის შემთხვევაში პიროვნების აგრესიულად რეაგირების რისკი. პრობლემის პრევენციისათვის მნიშვნელოვანია იმ კავშირების დადგენა და საზოგადოებისათვის მიწოდება, რომლებიც არსებობს ალკოჰოლის მოხმარებასა და ძალადობის წარმოშობას შორის როგორც ქუჩაში, ისე სხვა სიტუაციებში (ოჯახში ძალადობის, ასევე პოლიციის წარმომადგენლებისათვის წინააღმდეგობის გაწევის მაგალითები). პრობლემის მოგვარებისათვის მნიშვნელოვანია საგანმანათლებლო პოლიტიკის წარმართვა როგორც არასრულწლოვნების, ისე მათი მშობლების და მოზრდილების შემთხვევაში. აუცილებელია ადგილობრივი თვითმმართველობის ბაზაზე არსებული საგანმანათლებლო და ჯანდაცვის ორგანოების ჩართულობა, ასევე, შესაბამისი საკანონმდებლო პოლიტიკის წარმართვა და მათი აღსრულების

კონტროლი ალკოჰოლური სასმელების რეკლამირებისას, რელიზაციისას, თუ ტრანსპორტში მისი მოხმარებისას.

3.2. აზარტული თამაშები

თამაში, როგორც ინტერაქტიულობის ერთ–ერთი გამოვლენა, ადამიანური ცხოვრების ნაწილს წამოადგენს. თუმცა, აზარტულ და მომგებიან თამაშებზე დამოკიდებულება საერთაშორისო დიაგნოსტიკურ სისტემაში ფსიქიკური ავადმყოფობის სახედ განიხილება.

მრავალფეროვანი აზარტული თამაშები ინდივიდს საკუთარ თავზე კონტროლს აკარგვინებს, წარმოშობს კონფლიქტებს ფინანსური პრობლემების ნიადაგზე და იწვევს საზოგადოების ნორმალური ცხოვრებისაგან პიროვნების იზოლაციას. უკანასკნელი წლების მანძილზე, საქართველოში აზარტულ თამაშებზე დამოკიდებულ პირთა პრობლემის საფუძველს მათ შორის წარმოადგენს ძალზედ ლიბერალური კანონმდებლობა, რეგულაციებისა და კონტროლის ნაკლებობა, საგანმანათლებლო კამპანიების და სარეაბილიტაციო კურსების არარსებობა. საქართველოს ევროპის მასშტაბით, ამ მიმართულებით ერთ–ერთი ყველაზე უფრო ლიბერალური კანონმდებლობა გააჩნია. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, საკანონმდებლო სისტემის დახვეწა და რეგულაციების გამკაცრება. სახელმწიფო პოლიტიკას უნდა გააჩნდეს დაბალანსებული ხასიათი: ღონისძიებათა კომპლექსი გატარებული უნდა იყოს ღრმა გააზრების, აწონ– დაწონის და სამოქალაქო სექტორთან მჭიდრო თანამშრომლობის გზით. ვინაიდან აზარტული თამაშების მომწყობთა ლეგიტიმური ბიზნესინტერესები უნდა იქნას გათვალისწინებული, საჭიროა თანაზომიერების კონსტიტუციური პრინციპის მკაცრი დაცვა.

რაც შეეხება პრობლემის პრევენციის მთავარ მიმართულებებს: აუცილებელია კონტროლის ინსტიტუციური მექანიზმების დახვეწა და კანონმდებლობის ჯეროვანი დაცვის ეფექტიანი კონტროლის განხორციელება, შესაბამისი ფართომასშტაბიანი მედია თუ სხვა სახის საინფორმაციო კამპანიების წარმოება, სარეაბილიტაციო პროგრამების განხორციელება. ყურადღება უნდა გამახვილდეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში გრძელვადიან პერსპექტივაზე გათვლილ სწავლებაზე, აზარტულ და მომგებიან თამაშებზე დამოკიდებულების ნეგატიურ მხარეებთან დაკავშირებით.

3.3. ინტერნეტდამოკიდებულება

დამოკიდებულების ყველაზე ახალ სახეს წარმოადგენს ინტერნეტზე მიჯაჭვულობა. აღნიშნული დამოკიდებულება არსებობს მაშინ, თუ ინდივიდის ცხოვრებაში ტრადიციული ყოველდღიურობა, სოციალური კონტაქტები და სამსახურებრივი აქტივობა უკანა პლანზეა გადაწეული და რიგ შემთხვევებში პიროვნება აღნიშნული აქტივობების სრულ იგნორირებას ახდენს. მოზარდების შემთხვევაში, ეს ვლინდება სკოლის ცხოვრებაში ნაკლებ ჩართულობასა და თანატოლებთან ურთიერთობაზე უარის თქმაში. ამ დროს ინდივიდი უძღვრება დამლოს დამოკიდებულება, თუნდაც იაზრებდეს მის მავნე შედეგებს. გარდატეხის ასაკში პრობლემა განსაკუთრებულად მძიმე შედეგებს იწვევს ინდივიდის მენტალური განვითარებისთვის. მატულობს რისკი იმისა, რომ დამოკიდებულების არსებობის დროს წარმოშობილი სტრესები ასოციალური, კონფლიქტური და ძალადობრივი გამოვლინებებით განიმუხტება.

პრობლემას თან ერთვის კომპიუტერული თამაშები, სადაც რეალობასთან მიახლოებული ფორმით შექმნილია საბრძოლო და საომარი სცენარები. მსგავსი თამაშები ტექნიკის განვითარებასთან ერთად, სულ უფრო რეალისტურად წარმოაჩენს ძალადობრივ აქტებს და მათში მოთამაშის ჩართულობის ძალადობრივ შესაძლებლობებს.

ქართული რეალობისათვის პრობლემა ახალია, როგორც მისი იდენტიფიცირების, აგრეთვე მასთან საბრძოლველად განსახორციელებელი ღონისძიებების თვალსაზრისით. საჭიროა პრობლემის მავნე შედეგების შესახებ ინფორმაციის დროული და რეალური სახით მიწოდება საზოგადოებისთვის. ასევე, შესაბამისი საგანმანათლებლო პორტალის შექმნა სკოლის მოსწავლეთა და მათი მშობლებისთვის.

3.4. დამოკიდებულება ნარკოტიკებსა და სხვა ფსიქოაქტიურ ნივთიერებებზე

ნარკოტიკებსა და სხვა ფსიქოაქტიურ ნივთიერებებზე დამოკიდებულების მასშტაბური ნეგატიური შედეგები ქართულმა საზოგადოებამ უკვე განიცადა, რომლის რეაბილიტაციის პროცესი კვლავაც მიმდინარეობს. პრობლემის კომპლექსურობას განაპირობებს მოხმარების კავშირი ნარკოტიკებით არალეგალურ ვაჭრობასთან, ორგანიზებული დანაშაულისა და ნარკოტიკების არალეგალური ბრუნვის ტრანსნაციონალურ ხასიათთან. ამას ემატება ახალი სახით გამოვლენილი ნარკოტიკული საშუალებების მოხმარების მეთოდებისა თუ კომბინაციის მრავალფეროვნებაც. ყოველივე ეს კი, ქვეყანას დიდი გამოწვევების წინაშე აყენებს, როგორც პრობლემის პრევენციის, ისე მასზე რეაგირებისა და შემდგომში რეაბილიტაციის პროცესის გონივრული წარმართვის თვალსაზრისით. ეს მოითხოვს მასშტაბურ პერსონალურ, ინტელექტუალურ და ფინანსურ რესურსს. ბოლო ორი წლის მანძილზე პრობლემის პრევენციაზე მნიშვნელოვანი დადებითი გავლენა მოახდინა დროულმა დაბალანსებულმა ნარკოპოლიტიკამ. აღნიშნული გამოირჩევა ღონისძიებათა სიმრავლით, რაც, პირველ რიგში, გამოიხატა ფართომასშტაბიან ანალიტიკურ სამუშაოში, შესაბამის საკანონმდებლო ცვლილებებში, ფართო ანტინარკოტიკულ კამპანიაში, კანონმდებლობის ეფექტიან აღსრულებასა და სხვა ღონისძიებებში. აღნიშნული პოზიტიურად აისახა შესაბამის სტატისტიკურ მონაცემებშიც. ღონისძიებათა ეფექტიანობა განაპირობა პრობლემის მიმართ საზოგადოებრივი და სახელმწიფო ინსტიტუტების ერთიანმა ხედვამ, საზოგადოების ფართო ფენებისა და შესაბამისი დარგის ექსპერტების ჩართულობის პირობებში.

სახელმწიფომ უნდა გააგრძელოს დაბალანსებული ნარკოპოლიტიკის კურსი. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს პრევენციულ ღონისძიებებს. აღნიშნულში მოიაზრება როგორც კანონმდებლობის დახვეწის კუთხით მუშაობა, ისე ეფექტიანი უწყებათშორისი კოორდინაცია, სამკურნალო-სარეაბილიტაციო მიმართულების განვითარება, ფართო ანტინარკოტიკული კამპანიის გაგრძელება საზოგადოების ყველა სეგმენტისათვის ცნობიერების ამაღლების მიზნით, მჭიდრო საერთაშორისო თანამშრომლობა ინფორმაციისა და ნოვაციების გაცვლის კუთხით.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, ნარკოტიკებზე დამოკიდებულების პრევენციის საკითხი არასრულწლოვნებში. საჭიროა მასწავლებელთა და

მოსწავლეთა ინფორმირებულობის გაზრდა, მანდატურების და მასწავლებლების კომპეტენციების ამაღლება. მოზარდებს სწორად უნდა მიეწოდოთ ინფორმაცია, რათა დროულად შეძლონ პრობლემის იდენტიფიცირება, გამოუმუშავდეთ მშობლებთან ეფექტიანი კომუნიკაციის უნარები. გარდა ამისა, აუცილებელია შესაბამისი საგანმანათლებლო და საცნობარო მასალების გავრცელება, მასობრივი ანტინარკოტიკული საინფორმაციო კამპანიების წარმოება მიზნობრივი ჯგუფების (ბავშვების, მოზარდების და ახალგაზრდების) მონაწილეობით, „ცხოვრების ჯანსაღი წესის“ პოპულარიზაცია. ნარკოტიკების მოხმარების პრევენციის ერთ-ერთ მექანიზმს წარმოადგენს მშობლების ინფორმირებულობა ნარკოტიკების შესახებ. ამასთან, საინფორმაციო ხასიათის პროგრამები არ უნდა იყოს სენსაციური ან ტრაგიკული, მან არ უნდა გაავრცელოს ინფორმაცია ნარკომომხმარებელ პოპულარულ ადამიანებზე ან/და ინფორმაცია ნარკოტიკების დამზადების ტექნოლოგიებზე, არ უნდა იყოს დისკრიმინაციული, მასტიგმატიზებული ან/და დიდაქტიკური. საყურადღებოა ღონისძიებები, რომლებიც მოიცავს ნარკოტიკების მომხმარებელი და დამოკიდებული მოზარდების სტიგმისა და დისკრიმინაციის დაძლევის, ნარკოდამოკიდებულ მოზარდებსა და მათ მშობლებთან ფსიქოლოგების მუშაობას.

4. რისკჯგუფები

დამოკიდებულების პრობლემა საზოგადოებაში არსებობს ასაკის, სქესის და სოციალური სტატუსის მიუხედავად. ხაზგასასმელია პრობლემის უკიდურესად მძიმე შედეგები, როდესაც დამოკიდებული პირი არასრულწლოვანია.

დამოკიდებულების პრევენციის განხორციელების პირველი ნაბიჯი დაკავშირებულია რისკჯგუფების იდენტიფიცირებისა და შესაბამისი საგანმანათლებლო, პერსონალური და ფინანსური რესურსის ამ მიმართულებით გამოყენებასთან.

ცალკე რისკჯგუფად უნდა იდენტიფიცირდნენ: პირები, რომლებსაც უკვე ჰქონდათ ძალადობრივი გამოცდილება (თავად იყვნენ მოძალადის ან მსხვერპლის როლში); პირები, რომლებიც მშობლების მეთვალყურეობის გარეშე გაიზარდნენ/იზრდებიან და ახალგაზრდები, რომელთა ოჯახებშიც

უფროსი თაობის წარმომადგენლებს (ერთ–ერთი ან ორივე მშობელი) ჰქონდათ დამოკიდებულების პრობლემა. ამ ჯგუფში არსებობს მომეტებული რისკი, პრობლემისაგან „თავის დაღწევის“ გზა დამოკიდებულებაში ეძიონ. მნიშვნელოვანია, რომ ამ პირებს პასუხისმგებელი სახელმწიფო ორგანოების, ფონდებისა თუ შესაბამისი არასამთავრობო ორგანიზაციების ბაზაზე მიეწოდოთ შესაბამისი ინფორმაცია თუ ფსიქოლოგიური დახმარება, პირველ რიგში, პრობლემის პრევენციისთვის.

დამოკიდებულების პირისპირ შეიძლება აღმოჩნდნენ, ასევე, საპასუხისმგებლო სამსახურის მქონე პირები ან/და მძიმე გრაფიკით ემოციურად გადატვირთული მოსამსახურეები და პირიქით, პირები რომლებიც სამუშაოს ძიებაში არიან. შესაბამისად, დარგობრივი სამინისტროს ბაზაზე უნდა განხორციელდეს პრევენციის პროგრამა. ამასთან, მნიშვნელოვანია შრომის კანონმდებლობაში გათვალისწინებული შრომის პირობების დაცულობა რეალურ ცხოვრებაში. პრობლემის პრევენციის ასპექტები მიზანშეწონილია აისახოს ასევე პროფესიული კავშირების საქმიანობასა და სპეციალურ პროგრამებში.

ცალკე იდენტიფიცირებას საჭიროებენ პირები (მათ შორის, არასრულწლოვნები), რომელთა მიმართ გამოყენებულია ან გამოიყენება სისხლისსამართლებრივი ღონისძიებები. რეაბილიტაციის პროგრამის გავლის შემდგომ, აღნიშნული მოქალაქეები უნდა დაუბრუნდნენ ნორმალურ ცხოვრებას. შესაბამისად, არსებობს რისკი იმისა, რომ რესოციალიზაციის პროცესში მათი დამოკიდებულების პირისპირ აღმოჩენის საფრთხე გაიზრდება. ხაზგასასმელია, რომ ჩვენს ქვეყანაში უკვე გადაიდგა ნაბიჯი არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის შემუშავების კუთხით, რომლის განხილვაც იგეგმება პარლამენტის მიერ. მნიშვნელოვანი იქნება დამოკიდებულების პრობლემის პრევენციის და სამოქალაქო განათლების კურსის ჩართვა კოდექსით გათვალისწინებულ სარეაბილიტაციო ღონისძიებებში.

5. დამოკიდებულების პრევენციის ძირითადი მიმართულებები

დამოკიდებულების მიმართ განსახორციელებელი პრევენციული პოლიტიკის ამოსავალს წარმოადგენს არა თავად ამ მოხმარების საგნის (ნივთიერების) თუ საქციელის რეგულირება, არამედ მოქალაქე და მისი დამოკიდებულების პრობლემატიკის უკან მდგარი ფაქტორები. მხოლოდ ამგვარადაა შესაძლებელი იმ რისკფაქტორებისა და გარემოებების გამოვლენა, რისკენაც უნდა იქნას მიმართული პრევენციული პოლიტიკა. ამასთან, პრევენციას გააჩნია ორი მიმართულება: საინფორმაციო-საგანმანათლებლო და სამედიცინო-ფსიქოლოგიური. ორივე კომპონენტის განხორციელების კუთხით აუცილებელია სახელმწიფოს მხრიდან ქმედითი ნაბიჯების გადადგმა, რათა საქართველოში შემცირდეს დამოკიდებულების პრობლემა. პრევენციის მექანიზმს წარმოადგენს, ასევე, შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზის დახვეწა. ამ მიმართულებით საკანონმდებლო ორგანომ უკვე განახორციელა არსებული რეალობისათვის ძალზე მნიშვნელოვანი საკანონმდებლო ნოვაციები. თუმცა კანონმდებლის მიმართ მოქმედი კანონმდებლობის მუდმივ გაუმჯობესებაზე ზრუნვის პრინციპი კვლავაც მოითხოვს საზოგადოებაში დამოკიდებულების პრობლემის რეალობის შესწავლას და სათანადო ღონისძიებების გატარებას.

5.1. საგანმანათლებლო-საკონსულტაციო პრევენცია

პრევენციის მიზანია დამოკიდებულების პრობლემიდან მომდინარე საფრთხეების შესახებ საზოგადოების ფართო ფენების ინფორმირება. საკონსულტაციო-საგანმანათლებლო ღონისძიებებმა უნდა უზრუნველყოს, რომ მოქალაქის შეგნების შესაბამისი ჩამოყალიბების გზით ოპტიმალურად შემცირდეს დამოკიდებულების პრობლემის გაჩენის რისკები. აღნიშნულიდან გამომდინარე, საგანმანათლებლო პრევენციის აუცილებელ კომპონენტს წარმოადგენს საგანმანათლებლო მუშაობის წარმართვა ბავშვებთან და მოზრდილებთან.

მნიშვნელოვანია **სამოქალაქო განათლების წარმართვა**, როგორც აქტიური მოქალაქის იდეის სწავლების, ისე დამოკიდებულების პრობლემის მძიმე შედეგებზე ინფორმირების კუთხით. სამოქალაქო განათლების ფარგლებში დემოკრატიის, ადამიანის უფლებების, კონფლიქტების თავიდან აცილების გზების სწავლებამ უნდა უზრუნველყოს მომავალ მოქალაქეებში მშვიდობიანი თანაცხოვრების წინაპირობების ჩამოყალიბება. ეს უკანასკნელი ოპტიმალურად შეამცირებს დამოკიდებულების განვითარების რისკს. ამ

მიზნით, სამოქალაქო განათლებაში დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების სწავლებასთან ერთად, ცალკე თემატიკა უნდა დაეთმოს მომავალ მოქალაქეში სწორი მომხმარებლური და ეკოლოგიური შეგნების ფორმირებას.

დამოკიდებულების პრევენციის საგანმანათლებლო პროგრამა არ უნდა კონცენტრირდეს მხოლოდ საზოგადოების ახალგაზრდა სეგმენტზე. ის უნდა განხორციელდეს საჭიროებისამებრ, სხვადასხვა სარეაბილიტაციო თუ მედიაკამპანიის წარმოებისას. მნიშვნელოვანია, პასუხისმგებელი უწყებების ბაზაზე მოქმედებდნენ შესაბამისი **საკონსულტაციო-ფსიქოლოგიური** სამსახურები, რომლებიც დაეხმარებიან დამოკიდებულ პირს პრობლემის გააზრებაში და მისი მოგვარების გზების დადგენაში. ამ მხრივ მნიშვნელოვანია ადგილობრივ დონეზე შესაბამისი სამსახურების მობილიზება და მათი კვალიფიკაციის ამაღლებაზე ზრუნვა, კონსულტირების ფუნქციის განსახორციელებლად, ექიმებისა და ფსიქოლოგების მონაწილეობით. დიდი დახმარების გაწევა შეუძლიათ შესაბამის არასამთავრობო ორგანიზაციებს და ეკლესიას, რომელთაც უკვე გააჩნიათ წარმატებული გამოცდილება ამ მიმართულებით. ზოგადად, უნდა წარმოჩინდეს საზოგადოებრივ ორგანიზაციებში არსებული დიდი პოტენციალი ინდივიდის ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციისთვის და მოხდეს მათი ჩართვა პრევენციის მიზნების შესასრულებლად. განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც დამოკიდებულებით ზიანი მიადგა პირის ჯანმრთელობას, აუცილებელია სამედიცინო-სარეაბილიტაციო პროგრამების შესახებ საზოგადოების ინფორმირება. მნიშვნელოვანია პასუხისმგებელი უწყებების მიერ ამ პროგრამების/სერვისების შემუშავება და ოპტიმალური შეთავაზება დამოკიდებულ პირისათვის, მისი სამედიცინო და სოციალური რეაბილიტაციის უზრუნველსაყოფად.

5.2. ადგილობრივი რესურსის გამოყენება და გამოცდილების გაზიარება

ადგილობრივი თვითმმართველობის ხელშეწყობით, მნიშვნელოვანია სოფლად (განსაკუთრებით, თემში და მთიან რეგიონებში) ჯგუფების ორგანიზება. ჯგუფი უნდა შედგებოდეს ადგილობრივი, შესაბამისი ინტელექტუალური თუ მორალური რესურსის მქონე მაცხოვრებლებისგან (ე.წ. ავტორიტეტული ადამიანები). იგი განახორციელებს არაფორმალურ

საკონსულტაციო ფუნქციას დამოკიდებულების პრობლემის პრევენციისა და დამოკიდებული თანამაცხოვრებლის რეაბილიტაციის/რესოციალიზაციის ხელშესაწყობად, რაც უცხო არ არის ქართული ისტორიული გამოცდილებისთვის. პრობლემასთან გასამკლავებლად მოხდება საზოგადოების კონსოლიდაცია, სადაც ერთმანეთს არ გაემიჯნება იზოლირებული ინდივიდი და მისი პრობლემის მიმართ გულგრილი და კრიტიკულად განწყობილი საზოგადოება. მნიშვნელოვანია იმ პირების ჩართვა დამოკიდებული პირის პრევენციის პროგრამაში, რომლებმაც წარმატებით დაძლიეს პრობლემა და გააგრძელეს ნორმალური ცხოვრება. მათი გამოცდილების გაზიარება მნიშვნელოვანია იმ პირების და მათი ახლობლების გასამხნეველად, რომლებიც აღმოჩნდნენ პრობლემის პირისპირ და ცდილობენ მის გადალახვას. აღნიშნული დახმარების გასაწევად შეიძლება როგორც ფორმალური (ოფიციალური საკონსულტაციო-სარეაბილიტაციო დაწესებულებები), ისე არაფორმალური (საერთო ნაცნობებისა თუ მეგობრების წრეში, ასევე ფსიქოლოგის მონაწილეობით) შეხვედრები. თუმცა, არაფორმალური შეხვედრებიც შეიძლება გარდაიქმნას გარკვეული სახის ორგანიზაციულ ფორმატად და იქცეს დახმარების ტრადიციულ სახედ.

5.3. სპორტული ორგანიზაციების და ცნობადი სახეების როლი და ჩართულობა

პრობლემის პრევენციისთვის განსაკუთრებული როლის შესრულება შეუძლია სპორტულ ორგანიზაციებსა და კავშირებს, რომელთა მიზანს ჯანსაღი ცხოვრების წესის პოპულარიზება წარმოადგენს. საკუთარი წვლილის შეტანა შეუძლიათ ასევე სპორტსმენებს, რომელთა ნებისყოფა და მიზანსწრაფულობა ახალგაზრდებისთვის ხშირ შემთხვევაში მისაბამ მაგალითს წარმოადგენს. მნიშვნელოვანია ქვეყნის მასშტაბით სპორტული მოედნებისა და დარბაზების რიცხვის გაზრდა. საჭიროა მედიის მიერ შესაბამისი კამპანიის წარმოება იმ ცნობილი სახეების მონაწილეობით, რომლებსაც საზოგადოებრივი აზრის ჩამოყალიბებაზე შეუძლიათ გავლენის მოხდენა. მათი აზრის გაშუქება პრობლემის მავნე შედეგების შესახებ, მათი გამოცდილების გაზიარება (ასეთის არსებობის შემთხვევაში) დამოკიდებულების წარმატებით დაძლიევასთან დაკავშირებით, ხელს შეუწყობს დამოკიდებულების პრევენციის ინფორმაციულ-საგანმანათლებლო ნაწილის განხორციელებას.

5.4. საინფორმაციო კამპანია მედიაში

მედიამ უნდა გაითვალისწინოს თავისი დადებითი როლი დამოკიდებულების პრობლემის პრევენციაში. აღნიშნული შესაძლებელია, როგორც საგანმანათლებლო ვიდეორგოლებისა თუ სპეციალური გადაცემების, აგრეთვე მათში იმ ადამიანების და ორგანიზაციების ჩართულობის მეშვეობით, რომლებიც ცხოვრების ჯანსაღ წესს მისდევენ. ამის საპირისპიროდ, აუცილებელია მედიის მიერ დამოკიდებული პირებისა და შესაბამისი გარემოებების ადეკვატური გაშუქება, რათა არ მოხდეს ამგვარი ცხოვრების წესის პოპულარიზება. პრევენციის ამ მიმართულების უზრუნველსაყოფად, ქმედითია მედიის თვითრეგულაციისა და თვითკონტროლის არსებული მექანიზმები.

6. კვლევა და შეფასება

პრევენციის ეფექტიანი განხორციელება (როგორც საწყის ეტაპზე, ისე მიმდინარეობის პერიოდში) უნდა დაემყაროს დამოკიდებულების გამომწვევი ფაქტორების, თავად დამოკიდებულების და მისი შედეგების (ძალადობრივი ქმედების ჩადენა ანდა მსხვერპლად გახდომა) კვლევას. საჭიროა ამ მიმართებების დადგენა და შესაბამისი დასკვნების გაკეთება. ამასთან, პრობლემის კვლევაში ჩართული უნდა იყვნენ ფსიქოლოგები, ექიმები, სოციოლოგები, იურისტები, კრიმინოლოგები. კვლევას უნდა ჰქონდეს განგრძობითი ხასიათი და პასუხობდეს საჭიროებებს, რომელიც საზოგადოებასა და სახელმწიფოში არსებობს. კვლევის მიზანი უნდა იყოს დასკვნების გაკეთება, რომელიც შესაბამის მიმართულებას მისცემს დამოკიდებული პირების კონსულტირებასა თუ მკურნალობის პროცესში ჩართულ ინსტიტუტებსა და პირებს. მეორეს მხრივ, კვლევის შედეგები და დასკვნები საუკეთესო მასალა იქნება საინფორმაციო და საგანმანათლებლო კამპანიისათვის. მნიშვნელოვანია კვლევის გამოყენება როგორც მომავალი პროფესიონალებისთვის უმაღლესი განათლების ფარგლებში, ისე პრაქტიკოსი კრიმინოლოგებისა და დანაშაულის პრევენციის საკითხზე მომუშავე სამართალდამცავი ორგანოებისათვის. ამასთან, შეფასებას უნდა

ექვემდებარებოდეს პრევენციის მიზნით უკვე განხორციელებული ღონისძიებების ეფექტიანობა.

დასკვნა

ძალადობა დესტრუქციულ გავლენას ახდენს არა მხოლოდ ინდივიდის, არამედ საზოგადოებისა და სახელმწიფოს განვითარებაზე. ადამიანის პოტენციალის სრულფასოვანი რეალიზაცია შესაძლებელია მხოლოდ ძალადობისგან თავისუფალ, უსაფრთხო გარემოში. შესაბამისად, ძალადობა მნიშვნელოვნად აფერხებს პიროვნების უნარს, ხელი შეუწყოს საკუთარი ოჯახისა და საზოგადოების ეკონომიკურ, პოლიტიკურ თუ კულტურულ წინსვლას.

ძალადობა თანამედროვე საზოგადოების გამოწვევად იქცა. მიუხედავად იმისა, რომ იგი გავრცელებული და კომპლექსური პრობლემაა, შესაძლებელია მისი თავიდან აცილება, შემცირება და მასზე ადეკვატური რეაგირება. ამასთან, არსებობს ძალადობასთან ბრძოლის სხვადასხვა გზა. ძალადობრივი ქმედებები არსებითად წარმოადგენს სამართლებრივი და მორალური ვალდებულებების დარღვევას. სახელმწიფოს მხრიდან კი ძალადობაზე ძალადობრივი რეაგირება არ ნერგავს საზოგადოებაში ნდობას და მშვიდობიანი თანაცხოვრების სხვა წინაპირობებს. აღნიშნული ვერ იძლევა გრძელვადიან შედეგს და გათვლილია პრობლემის მყისიერ, მოჩვენებით მოგვარებაზე. გარდა ამისა, სახელმწიფომ უნდა გააცნობიეროს, რომ საკუთარ მოქალაქეებს დასჯაზე მეტად ხშირად დახმარება სჭირდებათ.

ძალადობის გამომწვევი მიზეზები ურთიერთგადაჯაჭვულია. სოციალური და კულტურული ფაქტორები, უთანასწორო გენდერული როლები, უმუშევრობა, – ძალადობის გამომწვევ ფაქტორებს წარმოადგენს. ძალადობის რისკებს ზრდის, ასევე, ცივი იარაღი, ალკოჰოლი და ნარკოტიკული ნივთიერებები. ამასთან, მნიშვნელოვანია იმ ფაქტის გაცნობიერება, რომ პიროვნების მიერ გაკეთებულ არჩევანს შეუძლია შეამციროს ან პირიქით, გაზარდოს ძალადობის საფრთხე: თუ პირი ვერ აკონტროლებს უარყოფით ემოციებს, ან/და ხდება, მაგალითად, ალკოჰოლსა და ნარკოტიკულ

ნივთიერებებზე დამოკიდებული, იზრდება პიროვნების რისკი – გახდეს მოძალადე ან ძალადობის მსხვერპლი.

ძალადობის პრობლემის გამომწვევი მიზეზების დადგენისა და ძალადობის პრევენციის გრძელვადიანი მექანიზმების დანერგვისას, სტრატეგია ემყარება ე.წ. გამააქტიურებელი სახელმწიფოს იდეას. აღნიშნული გულისხმობს, რომ მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივი პრობლემები, ამ შემთხვევაში ძალადობის პრობლემა შეიძლება მოგვარდეს სახელმწიფოსთან ერთად საზოგადოების გააქტიურებით, საზოგადოებრივი ინსტიტუტების თანამონაწილეობის პირობებში, საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის გათვალისწინებით. სტრატეგია საკუთარი მიზნების უზრუნველყოფის პროცესში ესწრაფვის როგორც პიროვნების სოციალური იზოლაციის თავიდან აცილებას, ისე საზოგადოების უსაფრთხოების უზრუნველყოფას. მნიშვნელოვანია, რომ სტრატეგია ცდილობს შეინარჩუნოს ბალანსი სოციალურ კონტროლსა და ინდივიდის პირად ავტონომიას შორის.

ამ მიზნების მისაღწევად აუცილებელია მჭიდრო კოორდინაცია როგორც ჰორიზონტალურ, ისე ვერტიკალურ დონეზე. დასახული მიზნების მისაღწევად მხოლოდ ხელისუფლების ცალმხრივი აქტივობა საკმარისი არ არის ისეთ სფეროში, სადაც ადამიანთა და ხელისუფლების ნება თანაბრად გადამწყვეტია. სტრატეგია პრევენციული ღონისძიებების გასატარებლად აფუძნებს თანამშრომლობის ერთიან მექანიზმს. ამ პროცესში პარტნიორებს წარმოადგენენ ოჯახი, მასწავლებელი, მოსწავლე, პოლიცია, სოციალური მუშაკი და კომპეტენტური საზოგადოებრივი ორგანიზაციები. პარტნიორობისთვის აუცილებელია ხელისუფლების ორგანოებისადმი ნდობის გაღრმავება. აღნიშნული განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პოლიციისთვის, რადგან იგი წარმოადგენს ძალადობაზე მორეაგირე პირველ რგოლს. აღნიშნული მიმართულებით საჭიროა გაძლიერდეს საზოგადოებაზე ორიენტირებული პოლიციის როლი.

ქვეყანაში არსებული გამოწვევების შესაბამისად, ძალადობის პრევენციის ეროვნულმა სტრატეგიამ გამოყო პრევენციის პრიორიტეტული მიმართულებები: ოჯახში ძალადობის პრევენცია, სკოლაში ძალადობის პრევენცია, ქუჩასა და საცხოვრებელ უბანში ძალადობის პრევენცია. დასახული მიზნების მისაღწევად გათვალისწინებულ იქნა კომპლექსური მიდგომა. აღნიშნული სტრატეგია ერთდროულად მიმართულია როგორც ძალადობის გამომწვევი სოციალური მიზეზების აღმოფხვრაზე, ასევე ძალადობის ჩადენის შესაძლებლობების შემცირებაზე. ერთი მხრივ, საზოგადოებრივი

უსაფრთხოების დაცვა, სამართალდარღვევებზე დაუყოვნებლივი რეაგირება და დაუსჯელობის სინდრომის აღმოფხვრა, ძალადობის შემაკავებელ ფაქტორს წარმოადგენს. თუმცა, აღნიშნული საკმარისი არ არის და ვერ იძლევა სრულფასოვან გრძელვადიან შედეგს. ამასთან ერთად აუცილებელია განათლების დეფიციტის შევსება, მსხვერპლთა და მოძალადეთა ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაცია/ რესოციალიზაცია, ალკოჰოლზე, ნარკოტიკულ ნივთიერებებსა და აზარტულ თამაშებზე დამოკიდებულების პრევენცია. სტრატეგია განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს მოქალაქეთათვის დემოკრატიული ფასეულობების და არამძალდობრივი თანაცხოვრების კულტურის გადაცემას. ამ მიზნით, დიდი მნიშვნელობა აქვს სამოქალაქო განათლების სწავლებას პიროვნების აქტიურ, კანონმორჩილ, არამძალადე მოქალაქედ ჩამოყალიბებისთვის. მნიშვნელოვანია, მედიაციის ინსტიტუტის აქტიური დანერგვა სხვადასხვა სფეროში, ჯანსაღი ცხოვრების წესის პოპულარიზება და შესაბამის კამპანიებში ცნობადი სახეების მონაწილეობა. ამასთან, ძალადობის პრევენციის ეფექტიანობა უნდა უზრუნველყოს სოციალური პრობლემების წინააღმდეგ ბრძოლამ.

სტრატეგიით დასახული მიზნების მისაღწევად, სამოქალაქო საზოგადოების აქტიური ჩართულობის და განხილვის გზით, შეიქმნება ძალადობის პრევენციის ეროვნული სტრატეგიის სამოქმედო გეგმა. აღნიშნული განსაზღვრავს ძალადობის პრევენციის მიზნით განსახორციელებელ გრძელვადიან და მოკლევადიან ღონისძიებებს, მათი შესრულების ვადებს, ინდიკატორებს და შესრულებისთვის პასუხისმგებელ ინსტიტუტებს.